SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 31
34/2016
27. august 2016

Cena 0,50 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

NOVÝ TÓN O RUSKU ZAZNIEVA Z BERLÍNA Strana 5.

PREŠLA AJ FAŠISTICKÝM I KOMUNISTICKÝM PEKLOM Strana 6.

NOVÉ POHĽADY NA SNP – SERIÁL SNN, II. ČASŤ Strana 7.

MUŽ, KTORÝ PREŽIL LAZAROV SYNDRÓM Strana 8.

ZROD MEMOÁROV KNIEŽAŤA MATÚŠA Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Matica slovenská za posledné dva roky prešla nekompromisnou ekonomickou reštrukturalizáciou. Ekonomické vzťahy v ustanovizni sa museli nastaviť nanovo. Stratila totiž svoje finančné rezervy vo falošnom Podielovom družstve slovenské investície (PDSI) a tlačiareň Neografia prestala – po výstavbe novej fabriky v Priekope a po ukončení finančných operácií s eurom – generovať dva roky zisk. Je chyba, že naši predchodcovia takýto scenár nepredpokladali. Začiatkom roka 2014 sa ocitla nad priepasťou platobnej neschopnosti. Musela si požičať krátkodobé úvery na prežitie. Reforma sa podarila a dnes už Matica dýcha. Šetrenie však musí pokračovať aj naďalej.

Okrem ekonomických problémov ju však postihol vnútorný rozklad vzťahov. Mnoho Slovákov a Sloveniek jej prestalo dôverovať z dôvodu už spomínaného PDSI, kde sa vyparil Národný poklad, na ktorý sa skladali všetci Slováci. Médiá, politici, vedci, ale aj radoví občania na ňu nazerali s nedôverou. Oprávnene sa objavila otázka, či má Matica v 21. storočí zmysel...

Istotne má! Najmä počas šíriacej sa tvrdej globalizácie a potláčania národných suverenít štátov. Naďalej teda musíme pracovať na duchovnej reinkarnácii a náprave vzťahov do vnútra Matice, ale i navonok. Zdá sa, že aj táto ťažšia úloha sa nám darí realizovať. Národné matičné slávnosti v Komárne, odhalenie busty S. H. Vajanského, spomienka na A. Hlinku v Bratislave, podpora festivalu Hontianska paráda v Hrušove a ďalšie desiatky či stovky vlasteneckých podujatí sú toho dôkazom. Kladnú činnosť Matice si pritom konečne všimli aj médiá. Doteraz nám vôbec neboli naklonené. V ostatnom období pravdivo, ale predovšetkým pozitívne o nás informovali, a nielen vo verejnoprávnych, no i v komerčných televíziách. Všíma si nás aj periodická tlač a webové portály.

Na ceste k duchovnej obnove, očisteniu mena a získaniu pôvodného miesta v spoločnosti nás čaká ešte veľa práce. Tak nám Boh pomáhaj a pomáhajme si navzájom. Matica slovenská sa musí prezentovať v pozitívnom, zmysluplnom duchu.

Maroš SMOLEC,
šéfredaktor

R - 2016038

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
34
9 770862 882007

Národný panteón v Martine sa rozrástol o Vajanského a Furdeka

Vyvrcholili Národné matičné slávnosti

Irena BERKOVIČOVÁ – Foto: PR MS

Tohoročné Národné matičné slávnosti, pripomínajúce Pamätný deň Matice slovenskej, ktorý je v kalendári 4. augusta, trvali dlhšie ako po iné roky. Začali sa trojdňovým matičným podmanením si Komárna (o čom SNN informovali v poslednom čísle) a vyvrcholili 17. augusta v matičnom sídle v Martine. Vo výročný deň úmrtia Svetozára Hurbana Vajanského (17. 8. 1916), politika, básnika, prozaika, kritika, novinára, publicistu a vydavateľa, konalo sa rozšírené slávnostné zasadanie predsedníctva Matice slovenskej za účasti predsedov matičných krajských rád, niektorých členov výboru a prezídia Matice, ale aj vzácnych hostí.

Poctila ho svojou prítomnosťou podpredsedníčka parlamentného výboru pre školstvo a vzdelávanie Eva Smolíková v zastúpení predsedu parlamentu a zároveň predsedu Slovenskej národnej strany Andreja Danka, zúčastnil sa na ňom aj predseda Trnavského samosprávneho kraja Tibor Mikuš.

■ HURBANOV ROK

Matičné predsedníctvo sa jednoznačne rozhodlo vyhlásiť budúci rok za Rok Jozefa Miloslava Hurbana, pretože tento významný slovenský politik, prvý predseda Slovenskej národnej rady sa narodil pred dvesto rokmi v Beckove. Prítomný trnavský župan Tibor Mikuš oznámil, že budúci rok bude Hurbanovým rokom aj v Trnavskom kraji a celý rad akcií pripraví kraj vedno s Maticou slovenskou, cirkvami a dvoma trnavskými univerzitami. Poslankyňa Eva Smolíková vyjadrila potešenie nad iniciatívou Matice a Trnavského kraja, pričom zdôraznila význam budovania vlastenectva u našich mladých ľudí, kde dôležitú rolu by malo hrať naše školstvo. Prítomný riaditeľ Štátneho pedagogického ústavu Ľudovít Hajduk zdôraznil, že pripomínanie si odkazu našich národných buditeľov nielen v učebniciach dejepisu a slovenčiny má v súčasnosti, vo svete akoby bez hodnôt, veľký význam.

Vedenie Matice slovenskej a hostia počas slávnostného aktu odhalenia búst.

Peter CABADAJ pri príhovore.

Popoludní sa na otvorení výstavy pri príležitosti deväťdesiateho výročia slávnostného otvorenia druhej matičnej budovy, súčasného sídla Matice slovenskej na Ulici Pavla Mudroňa, zúčastnili aj predstavitelia Hlbokého a Trstenej, ako aj cirkví.

■ UNIKÁTNE EXPONÁTY

Záujemcovia môžu vidieť unikátne archívne dokumenty z roku 1926, keď Maticu navštívil vtedajší prezident Masaryk, do 31. októbra tohto roka. Matičiari a hostia sa presunuli na matičné nádvorie, kde v Parku sv. Cyrila a Metoda tohoročné Národné matičné slávnosti vyvrcholili. K doterajším bustám národných a matičných osobností pribudla busta Svetozára Hurbana Vajanského z dielne Ladislava Saba z Galanty a busta Štefana Furdeka, zakladateľa Slovenskej ligy v Amerike, ktorú vyhotovil Tomáš Polonský z Modry. Postavenie deviatej a desiatej busty významne finančne podporili Andrej Danko, predseda SNS, a Prvá slovenská katolícka Únia v USA a v Kanade. Predseda tejto ustanovizne Andrew Rajec prisľúbil navštíviť sídlo Matice slovenskej na budúci rok.

■ PANTEÓN OSOBNOSTÍ

„Slovensku veľmi chýba panteón vzácnych osobností národných dejín, takže my v Martine, v sídle Matice, to naprávame a k Bernolákovi, Franciscimu, Moysesovi, ku Kuzmánymu, k Hlinkovi, Štúrovi a Cígerovi Hronskému pribudli dnes ďalší dvaja dejatelia," uviedol predseda Matice slovenskej Marián Tkáč.

3 OTÁZKY PRE:

Luku STANKOVIČA, skúseného horského vodcu z Chorvátska

Hory sú krásne aj zradné v každej krajine

● Ako horský vodca sprevádzate turistov po všetkých pohoriach vašej chorvátskej domoviny. Aké máte skúsenosti s turistami zo Slovenska?

Chorvátsko má vnútrozemskú geomorfológiu dosť podobnú tej, aká je aj u vás na Slovensku. Nemáme síce veľhory podobné Vysokým Tatrám, ale naše pohoria vo vnútrozemí sa dajú prirovnať k Nízkym Tatrám, Malej Fatre či Slovenskému Rudohoriu. Slovenskí turisti teda nemajú problém s aklimatizáciou. Iné je to v prípade náročnejšej turistiky v horských masívoch pri pobreží. Velebit či Biokovo z morskej strany sú iné ako vnútrozemské hory. Vedia to aj slovenskí turisti a chápu, že klimatické aj terénne podmienky si vyžadujú iný prístup a tiež určitú kondičnú prípravu na konkrétne športové výkony tak, aby po nich ostali príjemné zážitky bez zbytočných komplikácií.

● Na druhej strane sprevádzate aj chorvátskych turistov po slovenských horách. Aký je záujem vašich krajanov o turistické destinácie na Slovensku?

Záujem sa zvyšuje. Našinci už poznajú nielen Vysoké či Nízke Tatry, ale aj Slovenský raj, Pieniny, Slovenský kras i Štiavnické vrchy so Sitnom. Stúpajúca kvalita vybavenosti lyžiarskych stredísk na Slovensku znamená aj väčší záujem chorvátskych turistov o zimné pobyty vo vašich horách. Veľkú úlohu zohráva i jazyková a kultúrna blízkosť našich národov. Predpokladám aj ďalší nárast počtu chorvátskych turistov na Slovensku v letných sezónach.

● Čo najviac zdôrazňujete vašim hosťom pri výkone vášho povolania?

Pohyb v prírode má svoje zákonitosti a ich ignorovanie je životu nebezpečné. K horám treba mať primeraný rešpekt a pokoru, lebo hoci sú krásne, vedia byť aj zradné a nebezpečné. To platí v každej krajine. Človek sa musí prispôsobiť prírode, naopak to neplatí.

Zhováral sa Robert LANDIS
Foto: autor

V SNN 35/2016 SI PREČÍTATE

- **Štyridsať orechov na štyridsať dní pôstu – píše sa v starej uhorskej Maurovej legende**
- **Bol to naozaj Alexander Dubček, ktorý pozval sovietske vojská do Česko-Slovenska?**
- **Seriál o vzťahu Slovenského národného povstania a prvej Slovenskej republiky sa končí**

Bývalého vodcu Siete opustili takmer všetci – odchádza z politiky

Čo zanecháva Procházka Slovensku

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Súčasný stav v politike by sme športovou terminológiou mohli nazvať voľný štýl. Množstvo politikov stratilo, či vôbec nenadobudlo predstavu o existencii politických strán. O pravidlách, o nejakých stanovách ani nehovoriac. Prispôsobujú si ich ani nie straníckym, ale už priamo osobným potrebám. Sieť dokonca vznikla v lone konzervatívneho KDH ako platforma Alfa. Jej zakladateľom nebol nikto iný než bývalý ústavný právnik Radoslav Procházka. Médiá ho často vyhľadávali ako odborníka na ústavné právo. A právom. Právo nespájal s politikou, jeho argumentácia bola zrozumiteľná a jasná.

Zlom nastal práve jeho vstupom do politiky. Rastúce preferencie mu dodávali sebavedomie, ktoré čoskoro prekročilo rámec politickej korektnosti. Procházka sa stal politikom, ktorý stratil zmysel pre realitu, pravdovravnosť, právo ohýbal podľa svojich politických potrieb. Už založenie platformy Alfa (2013) bolo podľa vtedajšieho podpredsedu KDH Pavla Abrhana projektom neuskutočniteľným na pôde KDH, „pretože stanovy neumožňujú vytváranie platforiem v rámci politickej strany“.

■ **PLATFORMA ALFA**

Procházka odišiel z hnutia a projekt si zobral so sebou. Stal sa základom na vytvorenie strany Sieť, aj keď verejne vyhlasoval, že tak ako on ani poslanci Lucia Žitňanská a Miroslav Beblavý (SDKÚ-DS) necítia potrebu založiť politickú stranu a triasť sa o stoličku v nej. V tom čase totiž Žitňanská a Beblavý odštartovali ambiciózny program Tvoríme Slovensko. Pripravovali stretnutia vo väčších mestách a rátali s tým, že nápady, ktoré z nich vzídu, prenesú na politickú pôdu.

■ **TECHNOLÓGIA MOCI**

„Táto práca nám môže priniesť agendu, za ktorú sa postaví kritická masa voličov, aby potom spojenie pravice nebolo len technológiou moci,“ vyjadrila sa o projekte Žitňanská. Napokon skončila na kandidátke Mosta – Híd a Beblavý v Sieti a obaja v koalícii so stranou Smer-SD. Možno práve takto vyzerá technológia moci.

■ **PREMENA LÍDRA**

Procházku politika neuveriteľne zmenila. Odrazu neboli dôležité právne čisté riešenia, argumenty, nahradilo ich politické klišé a invektívy proti politickým odporcom. Procházka prešiel politickým tunelom, z ktorého vyšiel sebavedomý a samoľúby. Štylizoval sa do vysnívanej úlohy prezidenta až tak, že zabudol, čo hovorí. Nekontroloval sa. Intrigoval. U iných kritizoval nedostatky, akými sám disponoval. V diskusných reláciách zhadzoval kolegov impertinentnými poznámkami, až sa na kongrese vlastnej strany musel ospravedlňovať dokonca vlastným spolustraníkom. Procházka pochádza z kresťanskodemokratického prostredia, ale, žiaľ, politického. A v ňom niet nijakej pokory. Tak veľmi potrebnej na politickú službu pre ľudí. V prezidentskej kampani množstvom bilbordov konkuroval aj Andrejovi Kiskovi. Tretie miesto však znamenalo koniec prezidentských snov. Nejaké mu však predsa zostali. Štylizoval sa do úlohy šéfa opozície, videl sa v úlohe premiéra štátu...

■ **VEDENÝ ZÁROBKOM**

Politickú dôveru stratil, keď sa začalo vyšetrovanie za nezákonné financovanie jeho prezidentskej kampane. Vyšetrovateľ síce stíhanie zastavil, tieň podozrenia však nezmizol. Predseda Siete rovnako pred parlamentnými voľbami a ani po nich sa nedokázal chlapsky vyjadriť, s kým (ne)bude spolupracovať. Procházka sa teda chytil do siete vlastných zlyhaní.

Keď napokon Sieť nasmeroval do koalície so Smerom, bol to najväčší obrat v jeho filozofickom ponímaní politiky. Opustili ho viacerí poslanci. Procházka však nestratil nič z nadobudnutého sebavedomia. Chce odísť na lukratívny flek, rovnako ako jeho kádehácky kolega Figeľ. A to vzbudzuje pochybnosti, do akej miery bol v politike autonómny...

Sieť sa rozpadla – vláda pokračuje ako trojkoalícia s 81 poslancami

Národniari cítia dych Mosta na chrbte

Ivan BROŽÍK – Logo: Most-Híd

Andrej Hrnčiar sa vrátil tam, odkiaľ odišiel. Spolu s ním posilnili rady Mosta Bélu Bugára ďalší štyria poslanci. Národniari budú musieť byť v parlamente ostražitejší, ambície Maďarov sa tým nekončia, práve naopak.

Podľa najnovšieho prieskumu verejnej mienky, ktorý ešte nezachytil posledné udalosti na našej politickej scéne, má Smer podporu 27 percent voličov (Focus – polovica augusta). Slovenskú národnú stranu podporuje už 14 percent voličov, Bugárov Most stúpol iba na 6,1 percenta. Aj napriek tomuto vyjadreniu vôle voličov však má SNS i Most v parlamente v súčasnosti po tragikomickom zániku Siete zhodne po pätnásť poslancov.

■ **HLAD RASTIE**

Doterajší minister dopravy a iba niekoľkodňový predseda strany Sieť Roman Brecely ponúkol demisiu a podľa všetkých náznakov vo vládnej funkcii skončí (z pohľadu uzávierky aktuálneho čísla SNN). Skončí tak isto aj v straníckej funkcii, čo naznačuje výrok predsedu strany Smer Roberta Fica, ktorý vyhlásil, že predsedovia strán „berú s plnou vážnosťou na vedomie záujem predsedu politickej strany Sieť nájsť zmysluplné využitie potenciálu strany Sieť v štruktúre niektorej z vládnych strán formou integrácie“. Politické nároky Bugárovcov však raketovo vzrástli. Chcú obsadiť kreslo ministra dopravy, zrejme svojím doterajším štátnym tajomníkom Arpádom Érsekom, a žiadajú preobsadiť štátnych tajomníkov za Sieť za svojich ľudí.

■ **ROZHODOVANIE V SMERE**

Strana predsedu vlády má čoraz komplikovanejšiu pozíciu, zmietajú ňou verejne prepierané škandály. O nevyhnutnosti personálnej obmeny v strane verejne hovoril aj Erik Tomáš, ktorý sa z postu štátneho tajomníka na školstve vracia do parlamentných lavíc a na žiadosť premiéra aj do jeho poradcovského zboru. Pripúšťa ich na sneme strany už v decembri. Pritom jedna vážna téma – zvyšovanie koncesionárskych poplatkov za sledovanie RTVS – spôsobila, že minister kultúry Marek Maďarič ešte minulý mesiac hrozil demisiou.

■ **ANI EURO Z VRECKA**

Predseda Slovenskej národnej strany a parlamentu zároveň Andrej Danko varoval, že cez SNS neprejde v parlamente nijaký zákon, ktorý vytiahne čo len euro z peňaženiek občanov. Bude mať čo robiť, pretože už v súčasnosti je takých avizovaných zo strany ministrov za Smer viacero. V trojkoalícii to bude možno jednoduchšie, lenže... Programový dokument strany Most je stále platný. Na osvieženie pamäti – Vízia 2016 požaduje, citujeme z dokumentu aj takéto pasáže: „Namiesto širokého názvu „Slovensko a Felvidék“ odporúčame konzistentné používanie označenia „Dél-Szlovákia“ (pre južné Slovensko), „hranice Južného Slovenska nie sú nevyhnutne totožné so súčasným územnosprávnym členením“, „medzi strategické ciele strany Most – Híd v oblasti národnej politiky patrí kultúrna a školská samospráva pre Maďarov na Slovensku“, „vytvorenie menšinovej rady“, „vyučovanie slovenčiny ako druhého jazyka („cudzieho jazyka“) či „ navrhujeme vytvorenie a voľbu spoločných symbolov Maďarov na Slovensku.“ Vízia 2016 tiež vyhlasuje, že „od Slovenska a jeho vlády očakávame, že na rozdiel od súčasného stavu bude v Ústave SR zakotvená rovnosť štátotvorného národa a tradičných národnostných menšín“.

Lenže súčasná vládna moc nedisponuje ústavnou väčšinou v parlamente. Zatiaľ. Ale je len otázkou času, kedy Béla Bugár svoju programovú víziu s pätnástimi poslancami oživí aj na pôde NR SR.

VŠIMLI SME SI

Najväčšie sídlisko v strednej Európe Petržalka, kde v čase socialistickej konjunktúry žilo až stodvadsaťtisíc obyvateľov, sa za tridsať rokov zmenila z nie celkom oprávnene ofrflávanej betónovej džungle na bratislavskú mestskú časť, kde je azda najviac zelene. Miestami naozajstná džungľa či prales, který už treba na žiadosť samotných obyvateľov kde-

Už nie betónová, ale naozajstná

-tu prerieďovať. Nachádzajú sa tu chránené územia mokradí a lužných lesov, unikátne Chorvátske rameno, jazerá s vynikajúcimi podmienkami na kúpanie a zimné športy, už cyklisticky, korčuliarsky i bežecky povestná Dunajská hrádza...

Kedysi začiatkom deväťdesiatych rokov tu naprieč celou aglomeráciou začali hĺbiť rozmerný výkop na severojužný koridor plánovaného nosného dopravného systému, ktorý raz mal viesť nad a inokedy pod zemou... Ján Čarnogurský ako predseda vlády o ňom v roku 1993 hovoril ako o hotovej veci a mával jeho francúzskou vizitkou – Alfa Laval. Odvtedy sa z centra za Dunaj nesmelo minulý týždeň pohla prvá električka na niekoľkých sto metroch len nedávno položených koľajníc. Väčšina niekdajšieho výkopu na metro zarástla náletovými drevinami a rýchlo rastúcimi topoľmi. Niektoré dosahujú výšku aj dvadsať metrov a lemujú ešte stále provizórne cesty, ktoré kedysi mali slúžiť stavbárom. Nič na tom nezmenilo, že pôvodne mali pomenovanie po sovietskych generáloch a po osemdesiatom deviatom po slovenských hradoch. Pozdĺž Jantárovej cesty smerom na Šintavskú a Strečniansku je tých stromov toľko, že do frekventovanej križovatky vôbec nevidieť. Aj tu by bolo treba pilčíkov „ako soli“. Alebo kompetentných na to upozorní až dajaká vážna dopravná nehoda?

Emil SEMANCO
Foto: autor

Maliar portrétista Ján KUPECKÝ ako symbol baroka aj Pezinka

Tri cesty umeleckého slohu

Malokarpatské múzeum v Pezinku a Základná umelecká škola Eugena Suchoňa spoločne pripravili zaujímavú výstavu pod názvom Po stopách baroka. Nesie sa v duchu baroka – historického umeleckého slohu, pre ktorý ako symboly boli príznačné cesta heroizmu, cesta mysticizmu a cesta múdrosti. Stelesňoval ich aj maliar portrétista Ján Kupecký, ktorý sa narodil v Pezinku a patril k významným barokovým maliarom. Umelca si aj privlastňujú viaceré krajiny práve preto, čo dnes znamená vo svetových dejinách umenia. Spomínaná výstava vznikla na jeho počesť a jej návštevníci majú možnosť nahliadnuť do sveta, kde sa prelínala každodenná bieda i bohatstvo, čistota a nevinnosť, radosť a žiaľ.

Barok svojou exaltovanosťou, preexponovanou dramatickosťou a ďalšími štýlovými charakteristikami, ktoré našli výraz vo všetkých sférach umeleckej produkcie, sprevádza množstvo rozporov z duchovného i zo svetského pohľadu, zo spoločenského života. Súveký človek, ktorý žil v tom období, sa neraz ocital v krajných, vypätých situáciách, zmietal sa medzi dobrom a zlom a neustále bojoval sám so sebou vo večných vnútorných rozporoch. Umelecká tvorba kládla obrovský dôraz na vyjadrenie duševných stavov, absolutizovala sa krása, považovaná za ideál bytia.

,,Boj hmoty a ducha, veľkého bohatstva a nesmiernej chudoby, realizmu a idealizmu,“ výstižne charakterizovala ideové podstaty baroka teoretička umenia Malokarpatského múzea v Pezinku Mgr. Eva Trilecová, ArtD., a pridala aj jeho širšie spoločenské súradnice, ktorými boli tridsaťročná vojna (1618 – 1648) a Veľká francúzska revolúcia (1789). Múzeum pri príležitosti 350. výročia narodenia Jána Kupeckého celkom pochopiteľne oslovilo na spoluprácu základnú školu v rodisku majstra, ktorá nesie jeho meno, a spoločný projekt zastrešili so ZUŠ Eugena Suchoňa, ktorej študenti vytvorili barokové realizácie tak, aby sprostredkovali ideové posolstvo tohto slohu. Autori prác sa svojráznym, originálnym prístupom vyhrali s paletou všetkých možných farieb, odtieňov, tvarov a symbolov. Práve aj vďaka tejto rôznorodosti a pestrosti je expozícia taká príťažlivá a jedinečná. „Návštevník uvidí atribúty, ktoré sú typické práve pre toto obdobie, rôzne pohľady do interiérov poľovníka, hudobníka, bylinkára, exteriéry bohatých i chudobných domácností, zákutí domov aj dvorov. Expozícia prostredníctvom sedemdesiatich kusov miniatúr pohľadnicového formátu ponúka prierez mestami Viedeň, Norimberg, Rím, Pezinok,“ priblížila expozíciu Mgr. Eva Trilecová, ArtD., na ktorej sa podieľal celý výtvarný odbor spomínanej umeleckej školy v chvályhodnom počte 89 študentov. Vytvorili presvedčivé repliky z dreva, plátna, plastov alebo trojrozmernej hliny. Na artefaktoch sa podieľali deväťročné deti až po osemnásťročných absolventov, ktoré na ZUŠ Eugena Suchoňa vedú Mgr. Danica Tyková, Art., akademická maliarka Júlia Plačková a Mgr. Andrej Frič.

,,Naše múzeum je jediné na Slovensku, kde možno tieto diela vidieť až do 26. novembra 2016,“ uzatvárala E. Trilecová.

Patrícia BRESTOVANSKÁ

ČO INÍ NEPÍŠU

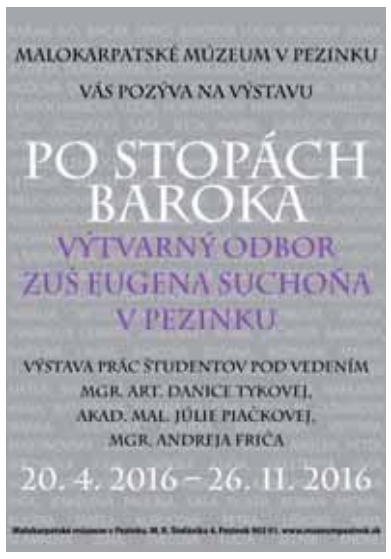

Ohrozuje funkčnosť inštitúcií

Roman MICHELKO

V mediálnom šume Matovičových happeningov a iných mediálnych eskapád akosi zaniklo veľmi dôležité rozhodnutie vplyvných figúrok z okolia prezidenta o definitívnom nevymenovaní ani jedného z dvojice Laššáková – Mamojka na post sudcu Ústavného súdu SR. Zámerne hovorím o figúrkach z okolia, nie o rozhodnutí prezidenta, pretože on sám si ešte neuvedomil, do akej prekérnej situácie sa nechal vmanipulovať očividným manipulátorom Mazákom. Poďme však pekne po poriadku.

Genézu fatálneho ohrozenia funkčnosti ústavných inštitúcií „odpálil" Ústavný súd SR, keď v kauze nevymenovania Čentéša na post generálneho prokurátora rozhodol, že prezident síce môže zvoleného kandidáta nevymenovať, ale nesmie konať svojvoľne a musí svoje rozhodnutie vyargumentovať. Zhodou okolností práve toto rozhodnutie som už vtedy (ako politológ v Správach a komentároch RTVS) komentoval a napriek očakávaniam som ho označil za veľmi nešťastné. Problém je v tom, kto bude posudzovať relevantnosť prezidentom (resp. jeho suitou) predložených argumentov v prospech nevymenovania. Zdá sa, že to znova bude len Ústavný súd SR, a tu vzniká problém. Totiž počas Kiskovho funkčného obdobia zanikne mandát dvanástim z trinástich ústavných sudcov. Ak bude vo svojom postoji prezident pokračovať, svojou absolútnou nekompetentnosťou, aroganciou a svojvôľou fatálne ohrozí funkčnosť jednej z najvýznamnejších ústavných inštitúcií v krajine. Kiska má však na rozdiel od Gašparoviča výhodu. Štátotvornú a kultivovanú vládu, ktorá, na rozdiel od talibanskej opozície, hneď nezačala s impeachmentom a procesom odvolávania prezidenta za hrubé porušenie ústavných princípov a fatálne ohrozenie funkčnosti ústavného systému, čo je, mimochodom, veľmi legitímny dôvod na zbavenie prezidenta jeho ústavnej

KOMENTÁR

funkcie. Poďme však ku Kiskovým argumentom.

Podľa Kisku (Mazáka) sa môže sudcom Ústavného súdu SR stať len človek, ktorý sa dlhodobo a systematicky venuje ústavnému právu. Odhliadnuc od skutočnosti, že Ústavný súd SR sa zaoberá aj množstvom praktických podaní a skúsenosti zo súdnej praxe sú minimálne rovnako potrebné ako odborné vedomosti z ústavného práva, je trvanie na tejto požiadavke irelevantné. Tvorcovia ústavy a osobitne zákona o Ústavnom súde SR v čase, keď sa kreovalo jeho postavenie a kompetencie, rátali len s tým, že sudcovia Ústavného súdu SR musia mať právnické vzdelanie a predpísanú prax. Všetko nad to je hrubým zneužívaním a nadinterpretáciou zákona a ústavy. Táto skutočnosť bije do očí o to viac, že v čase, keď sa extrémny politický exponent Mazák (nie radový člen strany, nie poslanec, ale prvý podpredseda vládnej strany) stal rodnou stranou stranícky dosadeným predsedom Ústavného súdu SR, mu „extrémna spolitizovanosť" jeho kolegov a podľa dnešných kritérií aj absolútna nekompetentnosť ani v najmenšom neprekážala. Nepovedal ani pol slova proti tomu, keď mu stranícke politbyro (vtedajšia koaličná rada) vybralo za sudcu Ústavného súdu SR podnikového právnika z poľnohospodárskeho družstva, ktorý bol navyše právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin (prišlo sa na to až neskôr, keďže v čase voľby bol už jeho trestný čin zahladený).

Dnes teda trvá na tom, že ústavnými sudcami sa môžu stať len experti na ústavné právo. Ak vychádzame z toho, že dnes je na Slovensku približne päť právnických fakúlt, a teda aj katedier ústavného práva, a uvedomíme si, že sudcami Ústavného súdu SR by sa mali stať minimálne docenti, resp. profesori vo veku okolo päťdesiat rokov, tak výber kandidátov by sa zúžil na skupinku pätnástich až dvadsiatich ľudí, ktorí by vyhovovali Mazákovým kritériám. Ak chceme byť extrémne veľkorysí, tak pripočítajme ešte päť až sedem ľudí z Ústavu štátu a práva SAV. Summa summarum na trinásť (po pripravovanej novele ústavy o Ústavnom súde SR šestnásť) postov ústavných sudcov by sa kvalifikovalo maximálne tridsať ľudí. Ak si však uvedomíme, že najpodstatnejším kritériom je, aby to boli Mazákovi kamaráti, šanca naplniť Ústavný súd SR požadovaným počtom sudcov by sa limitne blížila nule.

Je teda najvyšší čas, aby si Kiska uvedomil, do akej šlamastiky ho jeho „priateľ" Mazák dohnal a konečne sa vymanil z jeho skazonosného vplyvu. Inak s plným vedomím si dôsledkov hazarduje aj so svojím postavením, pretože dokiaľ bude funkčný aspoň jeden senát Ústavného súdu SR, pre fatálne ohrozenie funkčnosti ústavných inštitúcií si koleduje o svoje odvolanie.

Ako sa tvorí bez papiera

Maroš M. BANČEJ

Pre dnešných dvadsiatnikov, ktorí vstupujú do literatúry, môže byť rozprávanie päťdesiatročných „druhov v pere" tak trochu cestou do praveku. Pravda, keby ich niektorí mladí adepti poézie či prózy aj počúvali. Napríklad taký podmienečne inteligentný mobil versus telefónna búdka. Keď sa generácia tvorcov narodená v šesťdesiatych rokoch schádzala poväčšine v kaviarni U Michala, bolo to najmä pre jedinečnú atmosféru, prítulné ceny, ale aj pre antikvariát oproti cez ulicu a telefónny automat v blízkej Univerzitnej knižnici. Potrebovali ste sa s niekým stretnúť? Pozreli ste sa do peňaženky, či máte príslušnú mincu, prípadne ste si ju požičali od spolusediaceho, a poď ho k telefónu vo vstupnej hale „Univerzitky". Šanca, že sa niekomu na pevnú linku aj dovoláte, bola asi jedna k desiatim, ale nič to. Vrátili ste sa naspäť k šálke kávy či k poháru vína a trpezlivo ste čakali, či nepríde. Veď kam by aj išiel, ak nie do Michala. Keď ste sa nedočkali, tak ste u čaš-

POZNÁMKA

níčky nechali na prázdnej účtenke odkaz. Kedy a o koľkej... Dnes vylovíte z vrecka mobil a väčšinou sú veci vyriešené. Alebo také odovzdávanie rukopisu. Už len ten obrad vkladať do písacieho stroja tri či, nedajbože, päť papierov, za každý papier jedno indigo, opatrne to vložiť do valca a snažiť sa o čo najmenej preklepov. A tie záchvaty mŕtvice, keď ste zistili, že stránka je síce bez chýb, ale posledné indigo bolo vložené obrátene, a tak neostávalo nič iné, len začať odznova. Dnešný mladý autor či autorka, usilovne ťukajúci do klávesnice v prísvite počítačovej obrazovky, vnímajú podobné rozprávanie ako staromilský folklór. Niečo, ako keď starí chlapi rozprávali v krčme o bojoch na Piave, kde im spod vody trčali len bodáky, a mládenci sa po kútoch ironicky uškŕňali. Keď sme už pri písacom stroji kontra počítač, tak čo také doručenie rukopisu. Napísať sprievodný list, vložiť ho do obálky a vystáť si radu na pošte. Tí bratislavskí a smelší autori vziať rukopis do dosiek a s jemným mrazením na chrbte zaklopať na dvere redakcie či vydavateľstva. Dnes sa to poľahky vybaví niekoľkými kliknutiami na príslušné ikonky elektronickej pošty. A tak by sme mohli pokračovať. No hlavný problém nie je v technologickom pokroku. Od hlinenej tabuľky cez pergamen až po pána Guttenberga prešli stáročia. Od elektrického písacieho stroja, v osemdesiatych rokoch žeravej technickej novinky, po počítač a internet neprešlo ani dvadsať rokov. Technológie akcelerujú, len ľudia za nimi akosi nestačia. Začína sa čoraz častejšie prejavovať inflácia slov. Autori, a to nielen tí nastupujúci na bárku literatúry, ale aj tí skôr narodení, ako keby čoraz menej dávali pozor, čo ten zhluk nimi vytvorených písmeniek znamená, aký má možný účinok. Veď je to také jednoduché. Napíšem, prebehnem očami chyby označené automatickým korektorom, urobím zopár opráv, a poď ho s textom na zdanlivo nekonečnú virtuálnu diaľnicu webstránok, sociálnych sietí, blogov a iných úložísk, kde si trúfam nájsť čitateľa. Problém je v tom, že poháňaní čudne zrýchľujúcou sa dobou platíme daň povrchnosti. Napríklad za čas, ktorý naši predchodcovia trávili trebárs rozmýšľaním pri namáčaní pera alebo pri zakladaní papiera do písacieho stroja.

SPOZA OPONY

Prečo nám hroby toľko hovoria

Dušan D. KERNÝ

V jachtárskom klube v Lime, azda najluxusnejšom mieste hlavného mesta Peru, je pamätník padlým v jednej z miestnych vojen. Išli mi ho od bohato prestretého stola na palube lode s pýchou ukázať, upozornili ma na jedno meno na samom spodku náhrobníka. Viete, okrem nás členov klubu tam dali aj jeho meno, aj keď bol len domorodý Kečuánec z personálu. Patrí sa predsa vzdať mu hold.

Táto spomienka ma už dlho sprevádza. S priateľom, viceprezidentom jednej z rakúskych občianskych organizácií, som navštívil v Terste návršie, kde sú ukladané kamene a pod nimi prsť zeme na pamiatku všetkých miest, kde položili životy talianski vojaci. Nie je to jediné miesto, kde som v Taliansku na vojenskom hrobe videl nápis Volga a prečítal som si ho ako Stalingrad. V Terste ide o pietnu spomienku. Kamene hovoria o nezmyselnosti vojen, nezmyselnosti ničenia mladých životov, nezmyselnosti konfliktov.

V južnom Tirolsku zasa otvorili múzeum o bojoch v prvej svetovej vojne. Na pamiatku mŕtvym a výstrahu živým. V skalách – na trojtisícovkách – dodnes vidno vytesané pozície, delá, ostnaté drôty... Do výšok, kam dnes mieri len vysokohorský turista alebo horolezec, sa pred storočím driapali vojaci, každý najmenej s tridsaťkilovým batohom. V skalách naproti bol protivník – striehli, aby ho zastrelili... Aj tak v horách zomrelo viac vojakov na chlad a pod snehovými lavínami. Múzeum je strhujúce. Vytvorili ho štyri ženy bez prispenia štátu. Veľkolepé múzeum na výstrahu živým, najvyššie položené múzeum toho druhu na svete je síce súkromné, ale, samozrejme, zadarmo prístupné.

Otvorenie bolo veľkolepé, moja pamätná vojenská známka má číslo 410! Pri otvorení boli prítomné jednotky talianskych horských strelcov, teda súčasnej armády. Ale aj dobrovoľníkov z klubov vojenskej histórie v uniformách tých istých vojenských útvarov nemeckého a rakúsko-uhorského protivníka spred sto rokov. Stáli vedľa seba, vzdávali navzájom hold na území, v kopcoch, ktoré vtedy patrili do inej monarchie, do iného štátu, a dnes je to Európska únia. Vzdávali aj hold štyrom ženám, ktoré to veľkolepé múzeum vytvorili, pritom neboli tunajšie rodáčky. Vytvorili ho vo vyše trojtisícovej výške ako miesto meditácie, ktoré človeka povznesie nad zlobu vojny.

MUDr. Michael Stricker tam predstavil denník svojho starého otca, lekára k. u. k. Bergkompanie. Písal ho v týchto kopcoch v rokoch 1916 – 1918. Tu hlboko v ľadovci bolo celé mesto. Vyhrabali ho pod metrami ľadu, aby mohli medzi svahmi chodiť bez toho, aby ich nepriateľ videl. Bola to pevnosť v ľade. Na chránenom mieste, pri malom oltáriku slúžil pobožnosť dokonca slovenský kňaz. Ktovie, možno aj tu znel Otčenáš po slovensky. V oblasti rozprestierajúcej sa dnes v troch štátoch sú tisíce hrobov. A v nich ležia mnohí vojaci, ktorých kolíska bola slovenská. Aj preto, že sme si na to vedno v mieri ako občania jednej Európskej únie spomenuli, mám v tej knihe vojenského lekára spred viac ako storočia, vydanej teraz jeho vnukom, rakúskym lekárom, také srdečné venovanie. Keď vyleziete do priesmyku nad náhornou planinou Montasio, dodnes tu môžete nájsť nábojnice po výstreloch z prvej svetovej. Vtedy tu boli Taliani, naproti k. u. k. vojaci. No všade hynuli mladí ľudia. Zahynulo ich viac pod snehom v lavínach ako od guľky nepriateľa.

Preto je už roky úplne samozrejmé, že tu jestvuje aj Ruská cesta, Ruská kaplnka. Každoročne sem putujú ľudia najrozličnejších národností. Opatrujú tu pamiatku stoviek z desaťtisíca ruských zajatcov. V nebezpečných svahoch, ďaleko od Ruska, ich nechali robiť horské cesty pre rakúsko-uhorskú armádu. Tristo z nich zasypala lavína. Ani miestni, ani Rusi na to nezabúdajú.

V tomto dnes spoločnom európskom priestore sú desaťtisíce hrobov státisícov padlých. Je úplne samozrejmé, že práve sem príde ruský prezident. To by sme mali aj my robiť pri hroboch padlých. Aj tých, ktorých kolíska bola slovenská. Tie hroby v cudzej zemi hovoria o nezmyselnosti vojny, ale aj nenávisti a následkoch nenávistného slova.

SEBAOBRANA

Medveď hnedý je krásne a inteligentné zviera. Na území Slovenska máme týchto šeliem dostatok, keďže naši predkovia ich na rozdiel od Česka nevyhubili. Niekedy sa zdá, že medveďov máme až priveľa, pretože mnohé z nich sa bez problémov prechádzajú pomedzi ľudské obydlia bez strachu z človeka. Šelmy sa ukazujú aj na miestach, kde sa predtým nevyskytovali. Medvede sa už ľudí neboja, ľudia sa boja medveďov.

Pozor, medveď!

Vo Vysokých Tatrách vyhlásili pre časté návštevy medveďov v jednotlivých osadách mesta už na začiatku apríla mimoriadnu situáciu. Ministerstvo životného prostredia žiadali o výnimku na odstrel dvadsiatich medveďov, pričom rezort vyhovel žiadostiam v dvoch prípadoch. Keďže Vysoké Tatry sú aj významným centrom cestovného ruchu, dôležité je podľa primátora Jána Mokoša dbať nielen na bezpečnosť miestnych obyvateľov, ale aj návštevníkov našich veľhôr.

Odstrel medveďov, ktoré dlhodobo strácajú prirodzenú plachosť pred človekom a schádzajú k obydliam, nie je ideálnym riešením. Prvotne treba pristúpiť k menej radikálnym preventívnym opatreniam s cieľom eliminovať možné strety s človekom, vyjadril sa k dlhodobému problému s medveďmi v obývaných oblastiach nielen Tatier, ale aj iných horských území minister životného prostredia László Sólymos. Rezort životného prostredia poskytol samosprávam na riešenie situácie prostredníctvom Environmentálneho fondu dotácie vo výške 1,5 milióna eura. Finančné prostriedky sú určené na zabezpečenie kontajnerových stojísk na komunálny odpad pred inváziami medveďov.

„Táto dotácia by mala ísť do najrizikovejších lokalít. Najväčšiu dotáciu vo výške približne 1,2 milióna eura získalo mesto Vysoké Tatry. Obec Štrba dostala dvestotisíc eur a obec Podkonice šesťdesiattisíc eur," spresnil minister Sólymos s tým, že ochrana ľudského života je podľa neho na prvom mieste.

Situácia s medveďmi je tento rok podľa riaditeľa Správy Tatranského národného parku (TANAP) Pavla Majka najmä vo Vysokých Tatrách mimoriadne nepríjemná.

„Medvede už stratili plachosť a schádzali dole dokonca aj cez deň. V Starej Lesnej sme už museli vykonať aj jeden odstrel medvedice. V meste Vysoké Tatry budú zabezpečené všetky veľké nádoby na odpad pri všetkých bytových domoch. Problém sa síce úplne nevyrieši, ale výrazne znížime riziko stretu medveďa s človekom," vysvetlil P. Majko a doplnil, že medvede sa pravdepodobne presunú do iných obcí, kde budú musieť tento problém samosprávy riešiť operatívne. Na vlastné náklady by si mali nádoby na komunálny odpad podľa neho zabezpečiť v horských terénoch aj podnikateľské subjekty.

Medvede schádzajú k obydliam aj vinou nelegálnych zberačov lesných plodov, ktorí z Tatier odnášajú plné koše s desiatkami kíl čučoriedok, brusníc a hríbov, hoci Správa TANAP-u pravidelne vykonáva preventívne akcie zamerané proti nelegálnym zberačom. „Kontroly vykonávame každý týždeň aj v súčinnosti s políciou. Zberačom udeľujeme blokové pokuty," povedal P. Majko s tým, že s medveďmi sa snažia bojovať aj rôznymi druhmi plašenia. „Všetky typy plašenia však majú len dočasný účinok. V krátkom čase sa zviera k nezabezpečeným kontajnerom nakoniec vždy vrátilo."

Robert LANDIS

Stavba, ktorú už vlastne nikto nepotrebuje, straší a traumatizuje šesťdesiat rokov

Projekt Slatinka dosiahol penzijný vek

Zhovával sa Ivan BROŽÍK – Foto: autor

Z času na čas ožije, vystraší občanov, potom zas zapadne prachom. Zámer postaviť priehradu na Slatine je čoraz spornejší, no napriek tomu tu stále je. Rozhovor pre SNN k tejto téme poskytol prof. RNDr. Mikuláš HUBA, CSc., vedecký pracovník Geografického ústavu SAV a zakladajúci člen Slovenského ochranárskeho snemu (s použitím podkladov najmä od Združenia Slatinka).

● Vodné dielo Slatinka na rieke Slatina medzi Zvolenom a Zvolenskou Slatinou už dlhé roky traumatizuje. Čím je Slatinka (v zámere) taká „dôležitá"?

Zámer Vodného diela (VD) Slatinka tu „straší" už šesťdesiatdva rokov. Vraj má slúžiť na akumuláciu úžitkovej vody pre priemysel a poľnohospodárstvo. Nesie však na sebe pečať čias svojho vzniku, teda technokraticko-budovateľských päťdesiatych rokov minulého storočia, keď sa ešte viac ako dnes ignorovali negatívne vplyvy veľkých stavieb na prírodu a ekologickú rovnováhu, ale aj na osudy ľudí, čo sa narodili a žijú v území, ktoré sa niekto „tam hore" rozhodol zaplaviť bez ohľadu na ich názor. Už nežijeme v komunistickom Česko-Slovensku, ale v EÚ, kde sme sa zaviazali dodržiavať Rámcovú smernicu o vode a uprednostňovať zelenú (teda prírode blízku) infraštruktúru pred sivou, betónovou.

● Staršiu generáciu učili, že vodné diela sú najčistejší a najlacnejší zdroj energie a účinná zábrana proti povodniam. Čo sa medzitým zmenilo z pohľadu vedy a ochrany prírody?

Ešte krátko po druhej svetovej vojne bolo na Slovensku niekoľko tisíc zariadení na vodný pohon. Niektoré z nich, napríklad mlyny a pílu v Kvačianskej doline, sme dokonca zrekonštruovali. Tým chcem povedať, že vodná energia môže byť za istých okolností čistá a prínosná. Ale ťažko to povedať o veľkých priehradách s mnohými negatívnymi následkami na okolie a s obmedzenou životnosťou. Aj u nás máme celý rad príkladov toho, že takéto priehrady sú niekoľko desaťročí od svojho vzniku zanesené sedimentmi (ľudovo povedané bahnom) a nikto nevie, čo s nimi. Ktosi múdry povedal, že ak vybudujeme sto malých rybníkov, môže mať z nich prínos sto miestnych komunít, ale kto je užívateľom výhod z veľkej priehrady? Spravidla jedna či dve veľké firmy a miestnym neraz nevybudujú ani len vodovod.

● V textoch o Slatinke sa ako možný zdroj ohrozenia uvádza Hron – nízke prietoky, hmly, veľké odbery súkromných subjektov. Ako súvisia tieto dve rieky?

Rieka Slatina, na ktorej chcú postaviť VD Slatinka, je prítok Hrona, z ktorého odoberá vodu kdekto. Prvoradou prioritou a nadradeným verejným záujmom však má byť zachovanie ekologicky priaznivého prietoku v rieke. Až to, čo je navyše, sa dá prípadne odpredať potenciálnym odberateľom. V prípade Slatinky štátne orgány povolili nadmerné odbery vody z Hrona, napríklad pre JE Mochovce, ktorá sa nachádza sto kilometrov od Slatinky. Ak by každý súkromný odberateľ platil za vodu z rieky reálne náklady, míňalo by sa vody oveľa menej, bol by jej dostatok pre každého a VD Slatinka by nebolo potrebné.

● Ako zasahuje prípadná stavba Slatinky do stability ekosystémov na Pohroní?

Ochranár RNDr. Mikuláš HUBA, CSc.

V uplynulých rokoch bola rieka a od nej závislé ekosystémy negatívne ovplyvnené výstavbou viacerých priečnych hatí s cieľom budovania tzv. malých (v skutočnosti neraz skôr veľkých) vodných elektrární (MVE), vodnou nádržou Kozmálovce, ale aj haťami pre odbery vody pre poľnohospodárstvo. Na viacerých úsekoch bola rieka zregulovaná či dokonca premiestnená, odrezali či zasypali sa jej mnohé bočné ramená, mokrade a pod. Pritom ministerstvo životného prostredia, ktoré by malo prírodu a rieky chrániť, hovorí o výstavbe tzv. MVE v priemere na každých piatich až šiestich kilometroch toku!

● Je problémom projekt, možno uvažovať o tom, že ak by bol projekt lepší, ak by zohľadňoval a ešte ďalšie ak..., potom by bola Slatinka akceptovateľná?

Nijaký potenciálny odberateľ dosiaľ nepotvrdil, že bude odoberať vodu z tejto priehrady a bude za ňu platiť. Na druhej miske váh je hodnota prírody a zaujímavá krajina s vysokou rôznorodosťou, s výskytom viacerých chránených druhov, so sedemnástimi biotopmi národného či dokonca európskeho významu. Hrozí narušenie ekologickej stability toku, zatopenie celého sídla a jeho okolia a znehodnotenie rekreačného zázemia mesta Zvolen. To všetko za cenu okolo stopäťdesiat miliónov eur, pričom návratnosť tejto investície, ako sme spomenuli vyššie, je úplne nereálna. Pritom k trestuhodnému plytvaniu verejnými zdrojmi už vlastne došlo, keďže do prípravy tohto neobhájiteľného diela už išlo viac ako desať miliónov eur.

● V akej fáze je tento projekt teraz?

Investor – Štátny podnik Vodohospodárska výstavba, odnepamäti tvrdí, že projekt je vo vysokom štádiu prípravy. Je podozrivé, že takéto (vraj) urgentne potrebné dielo sa plánuje tak dlho. Rozumné vysvetlenia sú iba dve: že toto VD v skutočnosti nikto nepotrebuje alebo (trochu menej pravdepodobné) že investor sa zľakol odporu zo strany vedcov, ochranárov, miestnych obyvateľov a renomovaných mienkotvorných osobností (napr. Zuzany Kronerovej či Viery Dubačovej), dlhodobo, obetavo a profesionálne koordinovaných Združením Slatinka. Pre miestnych ľudí je však situácia skutočne traumatizujúca, pretože raz idea VD „vstane z mŕtvych", vyrobia sa dajaké nové štúdie a následne všetko opäť utíchne. V tejto chvíli opäť prebieha územné konanie – už asi piatykrát. Pritom povinný podklad na takéto konania, tzv. záverečné stanovisko z posúdenia vplyvov na životné prostredie, dnes už nie je platný.

O ČOM JE REČ

Planéta KIC 8462852

Peter ŠTRELINGER

Vžívam sa do roly Malého princa, on vedel, kam odchádza, keď ho smrteľne poštípal had, aby sa mohol znovu vrátiť domov. Odchádza na svoju Planétku B 612. Aj na nás tam kdesi hore, v nekonečných priestoroch vesmíru čaká určite svet, ktorý sme dosiaľ nepoznali. V prípade Malého princa ho vymyslela fantázia spisovateľa. Autor Malého princa – Antoine de Saint Exupery, keď sadal ako vojnový pilot do svojho spitfire na posledný prieskumný let, to asi tiež tušil. „Správne vidíme iba srdcom. Čo je dôležité, je očiam neviditeľné." Túto vetu som si zapamätal. A spomenul som si na ňu v súvislosti s najnovšími, možno prevratnými objavmi svetovej astronómie. Keplerov ďalekohľad našiel neďaleko Mliečnej cesty, medzi súhvezdiami Lýry a Labute hviezdu, ktorá dostala názov KIC 8462852. Čím tak zaujala astronómov? Ide o extrémne záhadné poklesy jasnosti až o dvadsať percent. Vedci sa domnievajú, že záhadné štruktúry, ktoré obklopujú planétu KIC 8462852, môžu byť akési megastavby, ktoré neboli stvorené prírodou či silami vesmíru, ale mysliacimi bytosťami, teda mimozemšťanmi. Hypotézy ponúkajú rôzne alternatívy: môže ísť o sofistikované systémy solárnych panelov, krúžiacich okolo hviezdy, ktoré zásobujú neznámych mimozemšťanov potrebnou energiou. Už v januári 2017 sa možno dozvieme viac: vtedy obrátia astronómovia k záhadnej hviezde výkonné rádioteleskopy celého sveta, ktoré začnú hľadať signály pochádzajúce od technologicky vyspelej civilizácie. KIC 8462852 sa nachádza vo vzdialenosti skoro tisícpäťsto svetelných rokov od Zeme, je asi o štyridsaťtri percent hmotnejšia ako naše Slnko. Takže možno budeme vedieť pravdu, držím palce vedeckému tímu pod vedením výskumníčky Tabethy Boyajian z Yale University. Pretože táto práca a snaženie Američanov má oveľa väčší zmysel ako stavanie vojenských základní okolo hraníc s Ruskom. Časť ľudstva, teda tá lepšia časť, bez ohľadu na to, či pochádza z Washingtonu, alebo z Moskvy, chce pozitívne pohnúť svet a jeho vývoj ďalej, nie ho zničiť.

Všetko so všetkým súvisí, teda všetko sa nás dotýka oveľa viac, ako si myslíme.

Pred pol rokom prišiel za mnou syn, aby mi oznámil rozhodnutie odsťahovať sa s rodinou z hlavného mesta, z Bratislavy: predať dom, firmu a odísť na stredné Slovensko kdesi do malej dedinky uprostred Štiavnických vrchov. Vyhliadol si tam starý dom s veľkým pozemkom, cez ktorý preteká horský potok. V blízkom lese je dosť dreva. Čiže využiteľná energia. A v dome je veľká pivnica, to zdôrazňoval. Aby mal kde uskladniť zásoby potravín, konzervy, to je jediný spôsob, ako prežiť tie najhoršie chvíle, ktoré prídu. Vraj na jeseň vypukne tretia svetová vojna, vysvetľoval mi motív svojho počínania. Ukazoval mi v mobile mapky vojenských operácií, ktoré budú mať centrum práve v strednej Európe a najväčšmi zasiahnu Bratislavu, Viedeň, Prahu či veľké nemecké mestá Mníchov, Frankfurt, Berlín... Bol som šokovaný, môjho syna politika nikdy nezaujímala, tej som sa venoval skôr ja a teraz prišiel on s takýmito katastrofickými prognózami.

Iba ľahostajný človek ponechá bokom tieto názory, hrozby, ktoré visia, aj keď si to nechceme pripustiť, nad našimi hlavami. Lokálne vojny v blízkosti našich hraníc, konflikt medzi Ruskom a Ukrajinou, kde nejde iba o ovládnutie Krymu. Iniciatíva tajných služieb, ktoré veľmi intenzívne zasahujú do zvrchovanosti jednotlivých štátov. Kým to bolo v Južnej Amerike, Afrike či aj na Blízkom Východe mali sme pocit, že je to priďaleko, aby to nejakým spôsobom zasiahlo náš región! A hľa, teraz je to doslova – za dverami! Vítam preto Výzvu slovenských intelektuálov, aby sa Slovensko stalo „neutrálnym štátom". Aby vystúpilo zo zväzku NATO, inak budeme ohrození prípadným svetovým konfliktom. Po rozpadnutí sovietskeho paktu, známeho ako Waršavská zmluva, sme dúfali, že sa už v podobnom vojenskom zoskupení nikdy neocitneme. A stal sa opak: vstúpili sme – z blata do kaluže! Prejaviť svoj názor je znakom – občianskej statočnosti. Je to síce naivné – ale namiesto peňazí na zbrojenie dajme ich radšej na výskum vesmíru, aby sme sa čím skôr dozvedeli, či nie je planéta KIC 8462852 iba hypotézou o mimozemšťanovi ET?!

Výzvu na neutralitu Slovenska publikujeme na str. 11.

Tvorcovia ruskej politiky sú múdrejší, skúsenejší a oveľa silnejší

Z Berlína zaznel nový tón o Rusku

Nový tón voči Ruskej federácii sa ozval z Berlína. Ako o nevyhnutnosti hovorí o potrebe a dôležitosti dialógu s Ruskou federáciou. Nemecký minister zahraničných vecí Frank-Walter Steinmeier povedal, že politika vojenského rozširovania NATO na územie východných susedov – Poľska a troch pobaltských štátov: Estónska, Lotyšska a Litvy, musí ísť ruka v ruke s úsilím o vzájomný dialóg a rozhovory.

Dušan D. KERNÝ – Foto-zdroj: internet

V mnohých štátoch vrátane Slovenska sa nemeckému politikovi za to dostalo kritiky a prudkého odmietania. Väčšina médií bola bezvýhradne za to, že proti Rusku treba pritvrdiť. Nemecký minister však dokumentoval dôležitosť komunikácie s Ruskom osobnou cestou na Východ. Jej cieľom bolo jednoznačne Moskve dokumentovať výhodnosť spolupráce pred konfrontáciou s Európou. Krátko po prelomovej návšteve tureckého prezidenta, aj keď, samozrejme, s menším mediálnym ohlasom, si mohol nemecký politik urobiť obraz o najnovších pozíciách Kremľa. Osobitne však o novom sebavedomí ruskej špičky.

■ PRIAME VOĽBY

V Berlíne si vyhodnotili, že celá kampaň, vedená propagandou a mediálnou politikou Aliancie NATO a sankcie EÚ, poslúžili ruskej špičke na to, aby sa v čase, keď prichádza hrozba zvonku, nepúšťala do nijakých zmien, nijakých reforiem. Zároveň však dáva najavo záujem znovu oživiť vzťahy s Európou, teda s Európskou úniou.

Vnútropoliticky došlo k jednej zmene: nová dolná komora ruského parlamentu – duma, ktorá vzíde zo septembrových volieb, bude mať len polovicu poslancov zvolených na kandidátkach jednotlivých politických strán. Polovica zo 450-členného poslaneckého zboru bude volená priamo. V jednomandátových volebných obvodoch zvíťazí najsilnejší kandidát osobne. Voľby v Rusku prestali byť faktorom zásadnej zmeny. Ale priame voľby polovice parlamentu znamenajú obnovu ruského volebného systému. Podobné je to aj v Británii či v Nemecku, slovenský volebný systém pozná len krúžkovanie na straníckych kandidátkach, ale nie priamu voľbu poslanca v konkrétnom obvode.

■ ZMENY V KREMLI

Po desaťročiach kritiky a neuznávania výsledkov ruských volieb zo strany OBSE sa zmenila aj práca volebnej komisie a zmizli z nej pre nevierohodnosť kritizovaní predsedovia. Komisia v súlade s medzinárodnou kritikou zohľadnila aj kritiku zvýhodňovania silných či vládnych strán, kritiku tzv. administratívnej výhody. Do akej miery formálne a do akej to bude oproti minulosti reálna prax, na to sa nesústreďuje toľko pozornosti. V popredí je záujem o početné výmeny v najbližšom okolí prezidenta Putina – otázka, ako si prečítať odchod jeho najbližších spolupracovníkov. Zmeny sa dejú v kremeľskej administrácii, najneprehľadnejšom orgáne ruského politického systému.

Na rozhodnutie Severoatlantickej aliancie rozmiestniť jednotky a zbrane na východnom krídle NATO medzitým prišla ruská odpoveď. Ruská federácia rozmiestnila špičkové rakety S 400 na Kryme. Je to unikátne zariadenie, ktoré podľa expertov NATO nemá obdobu vo svete, je neprekonateľné. Pred jeho účinkami niet ochrany. Po prvý raz tento zbraňový systém efektívne nasadili vojenské letecké a kozmické sily RF v Sýrii. Podstatné je, že rozmiestnenie nových zbraní v Pobaltí a Poľsku, kde v roku 2017 nasadíme aj našu slovenskú jednotku, jednoznačne nie je zárukou dlhodobého mieru. Treba teda, ako to tvrdí nemecký minister, viesť dialóg. Je to jeden z predpokladov vytvárania prvkov dôvery vo vzťahoch Aliancie, ako aj Únie a Ruska. Európska únia,

Sergej KARAGANOV.

ktorá teraz musí robiť všetko preto, aby definitívne nestratila Britániu, úplne neprezieravo stráca Rusko. Deje sa to v atmosfére propagandy v duchu najhorších skúseností z čias studenej vojny. Na Slovensku je zjavné, že napriek úsiliu značnej časti dominantnej tlače a médií a niektorých vplyvných organizácií ešte stále nepanuje antiruská hystéria. To nám môže umožniť udržať si vecný pohľad a aj v rámci slovenského predsedníctva v EÚ vytvárať priestor i pre také názory, aké zastáva nemecký minister zahraničných vecí.

■ FÓRUM NÁZOROV

Významným signálom je aj fakt, že práve nemecký týždenník Der Spiegel dostal možnosť, aby prezentoval terajšie ruské názory, a to priamo od tvorcov ruských zahraničnopolitických stratégií. Rozhovor s poradcom prezidenta V. Putina Sergejom Karaganovom, dekanom jednej z elitných ruských vysokých škôl, otitulkovala redakcia výstižným výrokom: Teraz sme my Rusi múdrejší a silnejší. Medzinárodne uznávaný expert Karaganov, dlhoročný advokát budovania kontaktov a dialógu s USA a s Nemeckom, kritizuje dlhé obdobie nedôvery medzi Západom a Ruskom. Práve to označil za kľúčový dôvod dlhoročného programu prezbrojenia ruskej armády. Rusko neprestajne varovalo NATO, aby sa nerozširovalo na Východ, pretože priblíženie sa k hraniciam Ukrajiny považuje za neprijateľnú bezpečnostnú situáciu.

„Otvorene sme hovorili NATO, že takú situáciu nemôžeme prijať bez protiopatrení. Operáciou na Kryme sme zastavili prenikanie Západu týmto smerom, Rusko zastavilo prenikanie Západu týmto smerom, a tým strednodobo zabránilo väčšej vojne v Európe – lenže propaganda, ktorá sa teraz vedie, pripomína časy pred novou vojnou. Pritom cieľom Ruska je zabrániť destabilizácii situácie vo svete," varoval Karaganov.

■ VZŤAHY K SUSEDOM

Tvrdenie, že Rusko chce napadnúť pobaltské štáty, označil Karaganov doslova za idiotizmus. Rozhodnutie NATO, podľa jeho slov, vystavuje tieto štáty ohrozeniu a nezvyšuje ich bezpečnosť, ale naopak. Ak by došlo ku kríze, tak by predsa boli tieto zbrane zničené, práve tieto štáty by boli prvými cieľmi. „Ak začne NATO agresiu proti atómovej veľmoci, akou je Rusko, bude potrestané," vyhlásil Karaganov. Cenné na prístupe 63-ročného spolutvorcu ruskej stratégie je kritický prístup k doterajšej politike voči susedom. „Rusko desaťročia celé štáty finančne podporovalo a ich elity sme si kupovali za peniaze, ktoré sa zrejme spoločne rozkradli – a aj tak sme nezabránili vývoju v Ukrajine," povedal doslova. Pokiaľ ide o neprestajný tlak Západu na väčšiu demokraciu v Rusku, Karaganovovi to naháňa strach ako kedysi, keď sa požadoval len jeden druh socializmu. „Treba rozumieť tomu, čo sú rozhodujúce hodnoty pre Rusov, treba rozumieť národnej hrdosti, národnej dôstojnosti, odvahe a cti – sú to aj politické kategórie, je to reálny svet, v ktorom žije Putin, a rovnaké hodnoty sú to aj pre mňa," uzatváral S. Karaganov.

V bankách môže byť problémových úverov až za dva bilióny eur

Banky sa zamotávajú do siete dlhov

V politickom projekte zjednotenia vojnou ťažko skúšaných štátov starého kontinentu mali a dnes stále majú najväčšiu rozhodovaciu právomoc dva predtým znepriatelené štáty – Nemecko a Francúzsko. Bez nich by EÚ, ale ani eurozóna nemohli fungovať. Vo vrcholných inštitúciách, akými sú Európsky parlament, Európska rada, Európska komisia a napokon aj ECB, neobsadzujú síce zástupcovia Nemecka a Francúzska vždy tie najvyššie funkcie, ale bez stanoviska najvyšších ústavných orgánov týchto dvoch štátov by vymenovanie funkcionára z iného členského štátu do reprezentatívnych i popredných rozhodovacích pozícií v EÚ nebolo možné.

Róbert HÖLCZ – Ilustrácia: internet

Pravdaže, nie vždy sa podarilo nájsť do európskych štruktúr toho najlepšieho predstaviteľa, a tak sa nemôžeme čudovať, že sa teraz po očakávanom odchode Británie z EÚ na tých najvyšších postoch právom očakávajú personálne zmeny. Všeobecne sa hovorí o potrebe reformy doterajšieho mechanizmu fungovania EÚ – namiesto viac Bruselu sa stále viac zdôrazňuje potreba väčších kompetencií a právomocí národných parlamentov – a aj keď to zatiaľ zostáva bez bližšieho určenia, bez personálnych výmen sa riešenie tejto historicky najťažšej krízy EÚ nezaobíde. Pozrime sa teda na niektoré zásadné problémy fungovania najmä eurozóny, ktorej spoločná mena, a teda spoločná menová politika ECB nie je v súlade s fiškálnymi politikami členských štátov, čo pre ďalšie fungovanie eurozóny a eura predstavuje zásadný problém.

■ ROZPOČTOVÁ HARMONIZÁCIA

Dohodnúť sa na fiškálnej únii si vyžaduje daňovú a rozpočtovú harmonizáciu. Pod tým treba chápať rovnaké dane a odvody z rovnakých základov pri rovnakých sadzbách a, samozrejme, aj stanovenie rozpočtových výdavkov tak, aby došlo k postupnému znižovaniu oboch deficitných ukazovateľov k HDP. Fungovanie fiškálnej únie však predpokladá aj existenciu spoločného dlhopisu, ktorý by sa emitoval s rovnakou úrokovou sadzbou bez rozdielu zadlženia národných ekonomík.

Väčšina členských krajín však bola proti tomu, pretože výška daňovej a odvodovej sadzby sa pokladá za konkurenčnú výhodu, a pokiaľ ide o spoločný európsky dlhopis, tak jednotná úroková sadzba na dlhy by určite vyhovovala viac zadlženým štátom ako tým ostatným s rizikom zvýšenia nákladov na obsluhu ich verejného dlhu. Napokon, rovnaká situácia je aj s jednotnou úrokovou sadzbou ECB, ktorá vyhovuje silnejším ekonomikám viac ako tým ostatným. Presadiť fiškálnu úniu si však bude vyžadovať zmeny v doteraz platnej Lisabonskej zmluve, čo však podľa doterajších skúseností so zmenami akýchkoľvek právnych dokumentov nie je také jednoduché.

■ BANKY V PROBLÉMOCH

Marketingovým produktom bankového sektora je prijímanie vkladov, poskytovanie úverov, platobný styk, investovanie na trhu cenných papierov a celý rad služieb spojených s internetovou komunikáciou, pri ktorých sa väčšinou manipuluje s cudzími peniazmi. Pri súčasných nízkych úrokoch prestávajú peniaze plniť funkciu nositeľa hodnôt, a tak väčšinou plnia len funkcie výmeny a zúčtovania. O obrovskej pomoci bank v rámci uplatňovania neštandardných nástrojov menovej politiky ECB vieme, a preto prekvapujú informácie o obrovských problémoch talianskych bánk, z prostredia ktorých pochádza aj súčasný prezident ECB. Vyše tristopäťdesiat miliárd zlých úverov! – to by mala byť výstraha aj pre Národnú banku Slovenska, keďže niektoré z talianskych bánk pôsobia aj na slovenskom bankovom trhu. Preto budeme právom zvedaví, ako sa v praxi uplatnia nové európske bankové pravidlá. Tiež už nedovoľujú zachraňovať krachujúce banky aj z verejných peňazí daňových poplatníkov, čím sa zvyšovali deficity verejných financií k HDP, ale len z majetku akcionárov banky a tiež aj držiteľov bankových dlhopisov.

S podobnými problémami zápasí aj Deutsche Bank, ktorej hlavný ekonóm už vyzýva Európsku úniu založiť 150-miliardový záchranný fond na rekapitalizáciu európskych bánk, keďže problémových úverov v európskych bankách vraj môže byť až dva bilióny eur. A to ešte nevieme, ako na bankový sektor dopadne vystúpenie Británie z EÚ, ktorej londýnske City má v bankovom sektore významné postavenie. Európski politici doteraz vždy zachraňovali bankový sektor preto, lebo je príliš veľký na to, aby skrachoval s peniazmi všetkých účastníkov trhu, bez ktorých je ďalšie fungovanie ekonomiky nemožné.

NA OKRAJ

Cyperský parlament v júli tohto roka prijal rezolúciu, ktorá vyzýva na zrušenie protiruských sankcií. Väčšina členov strán, zastúpených v snemovni, hlasovala za zrušenie sankcií (tridsaťtri poslancov) a iba sedemnásti sa zdržali hlasovania. Ani jeden člen snemovne nehlasoval proti návrhu. „Sankcie uvalené Európskou úniou proti Rusku sa ukázali ako kontraproduktívne a v nijakom ohľade neprispeli k riešeniu krízy na Ukrajine. Naopak, mali výrazný negatívny vplyv na ekonomickú a politickú spoluprácu členov EÚ a Ruska."

Proti sankciám

Tieto slová vyriekol Georg Lokaides, iniciátor rezolúcie a člen Pokrokovej strany pracujúceho ľudu Cypru (AKEL). Nemožno pochybovať o tom, že zavedenie sankcií EÚ proti Rusku vyvolalo vážne straty v rôznych oblastiach spätých s ekonomickými a obchodnými vzťahmi medzi Cyprom a Ruskom.

Členovia strany AKEL, ktorá je druhá najväčšia v parlamente, vyzývajú výkonné orgány strany vypracovať v rámci Rady Európy plán zrušenia protiruských sankcií, poukazujúc na nevyhnutnosť spolupráce s Ruskom vo všetkých oblastiach. Pokroková strana pracujúceho ľudu Cypru žiada obnoviť export cyperských produktov do Ruska, pretože vzájomné obmedzenia Bruselu a Moskvy sa záporne prejavili na trhovo-ekonomických dvojstranných vzťahoch, a to v období pokračujúcej ekonomickej krízy.

Ešte pred cyperským hlasovaním schválil aj francúzsky Senát podobnú rezolúciu, ktorá odporúča vláde krajiny vyzvať európskych partnerov na postupné zmäkčenie protiruských sankcií a na zrušenie obmedzení zavedených proti ruským poslancom. Za dokument hlasovalo tristodva senátorov, proti bolo šestnásť. Aj dolná komora francúzskeho parlamentu prijala v apríli tohto roka vlastnú rezolúciu vyzývajúcu mocenské orgány krajiny nepodporovať predĺženie protiruských sankcií, vyhlásených Európskou úniou.

Pri hľadaní odpovede na starú právnu otázku (ešte z antických čias) Cui bono? – teda Na čí prospech?, nevyhnutne prídeme k záveru, že uvalením spomínaných sankcií získal ktosi mimo európskeho kontinentu.

Ivan LUŽÁK

ROZHOVOR TÝŽDŇA

Darina NEVICKÁ so šľachtickým erbom prešla fašistickým i komunistickým peklom

Z rodu, čo sa vyznamenal v boji proti Turkom

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: autorka a rodinný archív D. N.

Svadba Mikuláša Nevického s Darinkou Benickou bola ako vystrihnutá z čias hippies. Darinka v bagančiach, požičanom kostýme i blúzke so striebornou líškou, ženích v jej nohaviciach bez rázporku... Nič nenasvedčovalo tomu, že sa berú dvaja ľudia zo šľachtických rodín. Bola vojna. Kúriu Benických v Beniciach neďaleko Liptovského Mikuláša obsadili Nemci, hostili sa na statku domácich, kým deti tajomníka berného (dnes daňového) úradu nemali čo jesť. Pani Benická (1923) bez toho, aby sa sťahovala za hranice, prežila svoj život (zatiaľ) v štyroch štátoch. V prvej Česko-Slovenskej republike, prvej Slovenskej republike, druhej Česko-Slovenskej republike a napokon v druhej Slovenskej republike. Má na čo spomínať, s čím porovnávať.

Darina NEVICKÁ má na čo spomínať.

● Jeden z vašich predkov Mikuláš Benický sa v 16. storočí zúčastnil na protitureckých bojoch pri Belehrade a Temešvári. Za zásluhy v boji mu panovník obnovil šľachtický erb. Vo vašej izbe máte na stene erby svojej rodiny i rodiny manžela. Ako sa v rodine zachovala pamiatka na šľachtický pôvod?

Už azda len tým, že som sa zúčastňovala na stretnutí starej šľachty v Nemeckej u grófa Rudka a Milky Rakovských. S pribúdajúcim vekom sa mi ťažšie cestuje. Pozvalo ma medzi seba aj občianske združenie Nobilitas Carpathiae. Organizuje stretnutia potomkov šľachticov na Slovensku v zreštaurovanom barokovom kaštieli v Belej. Prítomných som prekvapila spamäti prednesenou Prísahou. Dnes je z kaštieľa päťhviezdičkový hotel a vlastní ho Ilona Gräfin von Krockow. Spolok má sídlo v Nových Zámkoch.

● Narodili ste sa v Spišskej Novej Vsi do rodiny daňového úradníka a učiteľky. No korene vašej rodiny siahajú do 13. storočia, keď váš rod získal šľachtický titul. Čo vám z rodového dedičstva zostalo?

Mamka bola učiteľka, ja som bola učiteľka a aj môj syn bol učiteľ. Asi najviac sa v nás prejavili schopnosti pre túto profesiu. V Spišskej Novej Vsi sme bývali štyri roky, potom otca preložili do Nitry. Mamka sa musela rozlúčiť so svojou veľkou kamarátkou, manželkou verejného notára Ladislava Štefánika, brata Milana Rastislava Štefánika. Obaja boli mojimi krstnými rodičmi.

● Ako sa rodina zmierovala s jeho predčasnou smrťou?

Veľmi zle. Okamžite vedeli, kto bol príčinou jeho smrti, kto si kúpil doktorát. No pán Beneš predsa. Môj krstný otec bol veľký vtipkár, sympatický, solídny človek. Bývali v Spišskej Novej Vsi neďaleko Reduty, dnes je na tom dome pamätná tabuľa Albertíny Štefánikovej, matky M. R. Štefánika. Pamätám si ju, ako ma obdarovávala cukríkmi, lebo som bola z detí najmladšia. Tam aj zomrela.

● Spomínali ste, že váš krstný otec v súvislosti so smrťou Štefánika napísal niekoľko listov Masarykovi. Dostal aj nejakú odpoveď?

Žiadnu.

● Aké boli vaše profesionálne začiatky?

Skončila som štúdium v levočskom učiteľskom ústave a prvé dva mesiace som učila v Ľubici. Mali sme tam riaditeľa Rerka, ktorý mal staršiu ženu a rád obťažoval mladé učiteľky. Mala som osemnásť rokov, pri jednom takomto pokuse som mu strelila zaucho a povedala som o tom môjmu starému otcovi. V tom čase bol senátorom. Do školy prišla kontrola a mňa preložili učiť do ústavu pre hluchonemých v Prešove. Riaditeľom bol Pavol Bystrický. Učila som tri roky, keď s približovaním frontu ústav dočasne zrušili. Odišla som k tete Milke do Nemeckej Ľupče (dnes Partizánska Ľupča). Tam som mala kamarátku Hanu Královú.

● Čo ste tam robili?

Išli sme spolu s chlapmi do hôr na Lužno, kde som šila, varila kávu s brómom, aby chlapi neboli veľmi temperamentní. Z kameňov sme vytvárali dupľované písmená a medzi ne sme kládli čečinu. Tú sme poliali benzínom, aby parašutisti vedeli, kam majú skákať. Jedného Francúza odniesol vietor do Partizánskej Ľupče a zachytil sa na kostolnej veži. Dole išli Nemci v tankoch, no nezbadali ho. Potom som z toho padáka mala blúzku.

● A počas prvej Slovenskej republiky ste tiež učili?

Áno.

● V tom čase sa na školách učilo o Štefánikovi?

Učilo, ale tiež nie pravda. Nepovedala sa celá pravda. Iba toľko, že zomrel, pretože lietadlo havarovalo. Ale prečo havarovalo to nie.

● Ste presvedčená, že ešte žil, keď dopadol na zem a tam ho zastrelili?

Áno. Vojaci.

● A máte to z vierohodných zdrojov?

Viem to od krstného otca. A viem aj to, že generálsku uniformu, ktorú mal M. R. Štefánik pod kombinézou, ušili nanovo, lebo pôvodná bola prestrelená.

● Po vojne nastúpil nový režim a o Štefánikovi sa v školách takmer nehovorilo. Nevnímali ste to ako krivdu?

Učila som na prvom stupni a musím sa priznať, že som bola zlou učiteľkou. Neriadila som sa príkazmi. Učila som tak, ako som povedala, Štefánik zomrel kvôli Benešovi. Preto sa o ňom za prvej Česko-Slovenskej republiky nemohlo učiť.

● Čo pre vás znamenal Štefánik? Niektorí historici tvrdia, že bol čechoslovakista.

Heeeej? (Smiech.) Pohovorí sa všeličo, ale to nie je pravda. Milan Rastislav Štefánik nebol čechoslovakista, ani môj krstný otec Ladislav Štefánik nebol čechoslovakista a ani ich matka Albertina nebola čechoslovakistka. To je absolútny nezmysel.

● Už ste spomínali, že počas vojny ste sa presunuli do Partizánskej Ľupče. Tam ste prečkali vojnu?

Nie, vrátila som sa do Kežmarku, kde sme v tom čase už bývali. Ale moja teta si liečila astmu v Tatrách a prišla so správou, že Nemci berú všetky ženy do päťdesiat rokov. Front sa blížil, tak sme sa išli ukryť do Beníc. Kúriu však obsadili Nemci, v záhrade boli guľomety, uchýlili sme sa teda v dome jedného gazdu, čo robil u strýka na poliach. Spali sme na tkaných kobercoch aj sme sa nimi prikrývali. Bola som tam sedemnásť týždňov s bratom Dušanom bez pravidelnej stravy. Jedli sme len vtedy, keď nám teta niečo poslala. Brat bol spravodajcom a raz večer sa otvorili dvere a v nich dvaja Nemci s pištoľou, uprostred dôstojník. Pýtal sa, kde je Dušan Benický. Zobrali ho. Von sa dostal tak, že službukonajúcemu Nemcovi povedal, že ho pustili, pretože ho omylom zavreli. On mu uveril. Vtedy Nemci popravili Koršovú, manželku žandárskeho veliteľa v povstaní, druhá mala byť moja priateľka Hana Králová a tretí môj brat. Nestihli to.

● Mali ste dramatickú mladosť.

A keď vám poviem, ako som sa vydávala... Brat Eleny Štefánikovej, mojej krstnej mamy, mal manželku o hlavu vyššiu odo mňa. Požičala mi kostým, kamarátka blúzku a striebornú líšku, k tomu som si obula baganče a takto som išla pred oltár. Ženích mal oblečené moje nohavice a požičaný kabát. Keď sme odchádzali z ružomberského kostola, Nemci nás nechceli pustiť cez most ponad Váh, pretože bol podmínovaný. Napriek tomu sme prešli a len čo sme boli na druhej strane vybuchol...

● Je priam neuveriteľné, že príslušníci šľachty žili v takomto nedostatku.

Naša kúria bola obsadená. Nemci zabili niekoľko kráv. Môj bratranec sa dostal do pivnice, povyberal kamene z múrov a naukladal na ich miesto granáty. Našťastie nevybuchli. Lebo by nás boli všetkých vystrieľali. Dosť som si prežila. Málo som jedla, na Lužnom nebolo čo, v Beniciach tiež. Mala som dvadsaťdva rokov, keď mi od hladu a nedostatku vitamínov vypadli všetky zuby, pokazila sa mi chrbtica

Darina NEVICKÁ zo šľachtického rodu Benických pri prednášaní prísahy na stretnutí potomkov šľachtických rodov.

● Po druhej svetovej vojne šľachta opúšťala Česko-Slovensko. Vaša rodina neodišla. Prečo?

Neviem.

● Ani vám to nenapadlo? Neuvažovali ste o tom?

Nie.

● A nemala rodina problémy po nástupe komunistického režimu?

Strašné. Mala som jediného brata, toho zavreli a ja som sa musela hlásiť na ŠtB trištvrte roka každý deň. Chceli odo mňa, aby som podpísala nejaký papier. Povedala som, nijaký papier nepodpíšem. Keď niečo budem vedieť, aj tak to prídem povedať. Informovali ma, že v nemocnici by mal byť operovaný jeden kňaz. Zašla som za ním a varovala som ho, že ide po ňom ŠtB. Ďalší kňaz učil náboženstvo, tomu som tiež povedala, aby si dával pozor. Keď sa ma potom pýtali, čo som zistila, tak som povedala, že som bola za tým farárom a povedal mi, že netreba povedať všetko, čo prinesie slina na jazyk.

● Potom vám už eštebáci dali pokoj?

Nie, prosím. V škole som s deťmi nacvičovala divadlo. V Prahe sme získali prvú cenu (ukazuje plagát). Keď sme sa vrátili, riaditeľ mi ďakoval, no mali sme v škole jedného eštebáka, a ten mi povedal: „No, pekné to bolo, ale nemalo to nijakú ideologickú náplň.“ Tak som mu povedala, vieš čo, zdramatizuj spisy Lenina, ja ich nacvičím...

● V albume máte fotografiu, na ktorej ste s pani Helenou Kordovou a jej synom. Odkiaľ ste sa poznali?

Z Kežmarku. Boli sme priateľky. Jej starý otec Karpiak mal hotel a kaviareň v Kežmarku. Tam sme sa stretávali. Potom sa vydala za kapitána Kordu, ktorý bol vojakom z povolania. Počas vojny a povstania velil vojsku a povstalcom v Banskej Bystrici. Nemci ho zaistili. Po návrate z Nemecka ho krajania vo Vrútkach vítali ako hrdinu. No v roku 1949 ho zatkli, mučili a odsúdili na doživotie. Po roku aj jeho manželku. Ju odsúdili na štrnásť rokov. Vo väzení opatrovala dnes blahoslavenú Zdenku Schellingovú. Po desiatich rokoch väzenia ju pustili a v roku 1968 ušla do Anglicka. Kordu strašne mučili, postavili ho do suda s vápnom a liali vodu, takže vápno hasili na jeho tele. Neprežil to. Zomrel vo väzení v roku 1958. Helenka sa v Londýne vydala za nejakého Angličana, spriazneného s kráľovskou rodinou, no čoskoro zasa ovdovela. Vrátila sa na Slovensko po roku 1989. Jej syn Sergej žije s rodinou v Londýne.

● Váš brat sa dostal z rúk Nemcov. Ale čo sa stalo s vašou priateľkou Královou?

Nemci ju obvinili zo špionáže, mučili ju, prepichli jej jazyk, uši, strhli nechty a mali ju popraviť, ale nestihli. No po vojne ju naši odsúdili na štrnásť rokov väzenia. Bola som sa raz na výročie oslobodenia pozrieť na vyznamenávanie účastníkov odboja. Vyznamenanie dostala len jedna pani, ktorá v čase povstania mala desať rokov a jej zásluhou bolo to, že v ich dome prespal dve noci kapitán Ján Nálepka. Bola som z toho zhnusená a rada, že som do spolku protifašistických bojovníkov nevstúpila. Lebo keď som tam prišla a videla tú spoločnosť, došlo mi, že tam nepatrím.

● Kedy sa vám najlepšie žilo?

Za Slovenska. Boli sme slobodní, mohli sme robiť, čo sme chceli. Tisa nemali popraviť. Keď ho prvýkrát popravili, spadol, v ruke mal krížik. Tak popravu zopakovali, čo je neprípustné...

● Ste aktívna pozorovateľka politického života. Čo si myslíte o našej súčasnosti?

Nepoznám našich politikov, ale som zhrozená z toho, ako vo mne Matovič dokázal vzbudiť nenávisť. Nikdy som nepoznala tento stav, vždy som ľuďom vyšla v ústrety, bola som celkom empatický človek. Čo však on vyvádza, ako sa správa v parlamente, to je blázon, nie politik. A štrajkujúce učiteľky by som všetky prepustila. Bez jediného centa. Tiež som učila, mala som plat tristo korún a vajce nestálo desať halierov. Ale takto traumatizovať spoločnosť? Osobne som tiež proti prílevu emigrantov. Veď tu sa ledva žije, ľudia nestačia zabezpečiť svoje rodiny a my im máme financovať ich pohodlný život?

● Ste učiteľka, ako sa pozeráte na nové trendy v školách? Na zavádzanie spoločenskej korektnosti, čo neznamená nič iné, len praktizovanie rodovej rovnosti.

To je najväčšie svinstvo, akého sme sa dopustili vo výchove detí. Je to obraz spoločnosti bez morálnych kritérií a z toho nemôže vzísť nič dobré.

● Aký máte vzťah k Matici slovenskej?

Koncom päťdesiatych rokov som sa chcela stať členkou Matice. Ale na jej čele v Kežmarku neboli Slováci.

● Prečo ste sa chceli stať členkou Matice?

Lebo som Slovenka.

Pred sedemdesiatimi dvoma rokmi vypuklo Slovenské národné povstanie

Slovenský štát a povstanie – nové pohľady

Druhá časť

Pavol PARENIČKA – Foto: archív autora

Už v prvej časti nášho redakčného seriálu sme konštatovali, že čierno-biele vnímanie minulosti a dejín je absolútne neprípustné, pretože historické udalosti i osobnosti podmieňuje množstvo dobových kontextov a ich odtieňov, vyplývajúcich z celého súboru zložitých vonkajších a vnútorných spoločensko-politických faktorov aj ich rozličných komplikovaných detailov. Toto konštatovanie v plnosti možno aplikovať aj na Slovenské národné povstanie.

Pozitíva a negatíva histórie, resp. všeobecná filozofická premisa, že niečo dobré môže v sebe obsahovať i niečo zlé, z čoho sa dá poučiť, a, samozrejme, i naopak, že zlé je aj na dačo dobré, aspoň v načrtnutom didaktickom zmysle, platí, pochopiteľne, tiež pre moderné slovenské dejiny a ich nositeľov spätých so 14. marcom 1939 a vznikom Slovenského štátu, ako i s 29. augustom 1944 aj s vypuknutím SNP, od ktorého uplynulo sedemdesiatdva rokov. A preto treba s pokorou i úctou rešpektovať negatíva i pozitíva faktov historickej kontinuity, pretože bez prvého dátumu by nebol ani druhý, ktorý si pripomíname ako štátny sviatok.

SNP a boje v ňom nie sú uzavretá kapitola.

■ NACISTI O SLOVANSTVE

Nemecký nacionalizmus a militarizmus 19. a začiatku 20. storočia ovládla oživená tradícia myšlienok a činov povestného Drang nach Osten, čo vyvrcholilo počas prvej svetovej vojny. Z týchto ideových tradícií vychádzali i rodiace sa medzivojnové tézy nacistickej ideológie, vyjadrené v hľadaní Lebensraumu im Osten. Tieto staré geopolitické snahy masívne nanovo aktualizoval Hitler a ťažiskovo prezentoval vo svojej práci Mein Kampf (1924), ktorou militaristicky, nacionalisticky a rasisticky nainfikoval drvivú väčšinu nemeckého národa ako nadľudí predurčených na ovládnutie sveta. V duchu tejto štátnej doktríny Hitlera, Goebbelsa, Himmlera a Heydricha a ich nacistickej strany (NSADP) sa nebezpečne rozmáhali zvrátené ideologické koncepcie o svetovláde a propaganda nemeckého národného socializmu slávila úspech. Tak sa vlastne začalo veľké ťaženie proti Židom, Rómom, ale i proti slovanským národom vo sférach svojho súčasného aj budúceho vplyvu. V prípade Slovanov, ktorí sa tiež z pohľadu nacistickej ideológie považovali za podradnú rasu, Hitler a jeho pomáhači plánovali tretinu povraždiť, tretinu ponemčiť a tretinu vysťahovať. Na túto protislovanskú stránku knihy Mein Kampf vo svojom preklade tejto Hitlerovej práce poukázal spisovateľ a prekladateľ, matičiar Ján Bodenek, ale ľudácka cenzúra nepovolila publikovať jeho prekladové práce v dobovej slovenskej tlači.

■ NACIZMUS V PRAXI

Čím viac silnel nemecký nacizmus, tým viac jeho ideologické zámery s nevídanou surovosťou policajné a bezpečnostné zložky prepracovávali do metódy systematického priemyselného zabíjania a uvádzali ju do praktického života vrátane koncentračných táborov. O tejto nacistickej politike brutality sa od roku 1938 po Mníchove začalo na vlastnej koži presviedčať slovanské obyvateľstvo pohraničných oblastí Česko-Slovenska, od roku 1939 Protektorátu Čechy a Morava a z okupovaného Poľska vzniknuvšieho Generálneho gubernátu, od roku 1941 aj slovanské národy Juhoslávie a Sovietskeho zväzu.

V začiatočnom období oslnivých bleskových nemeckých víťazstiev nacistické špičky pod ich dojmom stále intenzívnejšie pripravovali svoje konečné riešenia – aj slovanskej otázky. A že v roku 1939 vznikol satelitný Slovenský štát a v roku 1941 Nezávislá chorvátska džava so slovanským obyvateľstvom, to vyplývalo iba z pragmatizmu hitlerovskej politiky. V prvom prípade slovenskou nárazníkovou štátnou zónou sa zabránilo vzniku poľsko-maďarskej spojeneckej aliancie a vznikla možnosť na vytvorenie jedného zo smerov nemeckého úderu proti Poľsku v roku 1939, v druhom chorvátska hrádza zasa znemožnila prenikanie konkurenčného talianskeho fašizmu na Balkán, kde nemecká vojnová a priemyselná mašinéria bola životne závislá od zásob rumunskej ropy. Takže v prípade Slovenska a Chorvátska išlo zo strany nacistického Nemecka nielen o akési propagandistické dočasné výkladné skrine, gesto a pozérstvo pre európsku i svetovú verejnosť, ale najmä o naplnenie svojich strategických záujmov v duchu zreálňovania životného priestoru na Východe. Navyše, na Slovensku pôsobila silná skupina početnej nemeckej národnosti vedená Franzom Karmasinom, dodnes málo poznanou postavou, ktorému sa v krátkodobom horizonte podarilo z karpatských Nemcov vytvoriť privilegovanú vrstvu poverenú aj úlohami budúcej piatej kolóny v Slovenskej republike.

■ DOKTRÍNA ODBOJA

Odbojové hnutie nadobúda mimoriadnu vážnosť ihneď po vypuknutí druhej svetovej vojny v roku 1939, keď sa postupne nemecká agresia menila na dlhodobé okupácie rozľahlých území Poľska, Nórska, no najmä Francúzska, neskôr Juhoslávie, Albánska a Grécka. Novodobé formy politického a hlavne ozbrojeného odboja v Nemeckom okupovaných krajinách Európy inicioval už v roku 1940 v súvislosti s pripravovaným útokom nacistických síl na Veľkú Britániu Winston Churchill. V obsadených krajinách všemožne napomáhal rozvoj domáceho diverzného a partizánskeho hnutia, aby nadobúdalo širšie a intenzívnejšie rozmery, najmä v na to príhodných prírodných podmienkach škandinávskych, alpských a balkánskych horských oblastí, ale paradoxne aj v aglomeráciách väčších miest a metropol, najmä francúzskych a belgických (Paríž, Lyon, Brusel, Antverpy a iné).

Od začiatku Veľkej vlasteneckej vojny v roku 1941 partizánsky spôsob boja po britskom príklade vehementne podporoval aj sovietsky vodca Josif Vissarionovič Stalin, pričom pri generálnom štábe Červenej armády bol zriadený 29. júla 1942 aj ústredný štáb partizánskeho hnutia (UŠHP v Moskve, od roku 1944 mal ukrajinskú pobočku v Kyjeve, do ktorej operačného pôsobenia spadalo aj územie Slovenska), samozrejme, taktiež kontrolovaný všemocnou tajnou políciou NKVD, a to v rámci všetkých svojich štruktúr až po aj tie najmenšie vojenské a partizánske oddiely.

■ POZLÁTENÁ TOTALITA

Aj vládnuca ľudácka politická reprezentácia na Slovensku pod nemeckým patronátom budovala totalitný režim vlády jednej strany, v ktorom však vzájomne súperili predstavitelia umierneného oportunistického ľudáctva na čele s prezidentom Tisom, niekedy nazývaní aj konzervatívci, proti radikálom vedeným premiérom Tukom a dostávali sa s nimi do ostrých konfliktov. Tento vnútrostranícky zápas bránil ešte výraznejšej národnosocialistickej orientácii Slovenska na nacistické Nemecko, protežovanej Tukom a Machom. Vďaka tomu režim Slovenského štátu po začiatočnom temer všeľudovom prijatí postupne vinou čoraz tuhšej zviazanosti s Nemeckom a od roku 1940 s ďalšími štátmi mocností Osi a ich vojnovými ťaženiami v Poľsku a najmä proti Sovietskemu zväzu, ako aj ďalšími doslova grotesknými dobrodružstvami, keď napríklad Slovenská republika 12. decembra 1941 vyhlásila vojnu Spojeným štátom americkým, strácal podporu obyvateľstva. Ľudácky režim sa napriek tomu stále snažil vyvolávať pozitívne podmanivú a bezstarostnú atmosféru akoby v báječnom rytme populárneho kaviarenského slovenského tanga a operetných šlágrov (v Protektoráte sa to počas týchto najtragickejších vojnových a okupačných rokov v existencii českého národa vôbec riešilo filmovým priemyslom s explozívnym nástupom českých komédií na čele s „kráľom komikov“ Vlastom Burianom, pričom niekedy rovno z kina sa išlo pred popravnú čatu). Za týmto pozlátením sa však skrývala krutá vojnová realita, hoci slovenským reáliám sprvu akoby zdanlivo bola na hony vzdialená.

■ PERZEKVOVANIE ODPORCOV

Kto nejako nekorešpondoval s ľudáckym režimom, bol perzekvovaný, hrozila mu strata zamestnania najmä v totalitnom systéme rozvetvenej štátnej službe a po zásahoch štátu aj v hospodárskych štruktúrach. Ďalej sa v prípadoch „občianskej neposlušnosti“ politickí odporcovia vystavovali záujmu zo strany štátnej bezpečnosti, čo platilo i pre rodinných príslušníkov, väzeniu, aj to hrozilo tiež členom rodiny, v lepšom prípade od roku 1941 narukovaniu do Slovenskej armády a odchodu na východný front do poľných zborov Rýchlej a Zaisťovacej divízie, aspoň do určitého veku, času a konfesie. O represiách a žalároch ľudáckeho režimu sa mnohí občania Slovenskej republiky presvedčili na vlastnej koži. Nespokojnosť v spoločnosti s vnútropolitickým a najmä so zahraničnopolitickým vývojom Slovenskej republiky priamoúmerne rástla s obratom situácie na frontoch druhej svetovej vojny. V priebehu roka 1943 po bitkách pri Stalingrade a Kursku, po vyhnaní vojsk Osi na čele s nemeckým Afrikakorpsom zo severnej Afriky a po následnom vylodení sa Spojencov v Taliansku bolo viac než jasné, že porážka hitlerovského Nemecka i jeho spojencov a satelitov je iba neodvratnou otázkou času.

■ PÁD ŠTÁTNOSTI

O vojnových i povojnových osudoch krajín východnej, strednej a južnej Európy sa už na prelome novembra a decembra 1943 rozhodlo za zeleným stolom na konferencii spojeneckých veľmocí v Teheráne, kde si Sovietsky zväz, Veľká Británia a USA rozparcelovali svoje geopolitické záujmové sféry vplyvu. V tejto súvislosti budúcej sovietskej zóny iba o pár dní neskoršie, 12. decembra 1943, bola v Moskve nedomyslene podpísaná Zmluva o priateľstve, vzájomnej pomoci a povojnovej spolupráci medzi Sovietskym zväzom a vtedy neexistujúcou Československou republikou, ktorá mala platiť a nakoniec, žiaľ, aj platila dlhé dve decéniá do roku 1963, keď bola predĺžená o ďalších sedem rokov. Preto tento krok vtedy exilového česko-slovenského prezidenta Edvarda Beneša hodnotí vo všeobecnosti dnešná slovenská i česká historiografia zhodne ako zradcovský na našich národoch. Tieto medzinárodné i bilaterálne zmluvné záväzky v danej situácii znemožňovali akékoľvek možnosti pokračovania existencie slovenskej štátnosti v povojnovom období a znamenali koniec i pre jej politickú reprezentáciu.

■ ZÁSADNÝ OBRAT

Rok 1943, ako sme už spomenuli, bol prelomovým rokom druhej svetovej vojny a znamenal jej zásadný obrat, pričom na tento zmenený mocenský pomer síl v neprospech štátov Osi nadviazali zvýšené spojenecké politické, diplomatické, a predovšetkým vojenské aktivity. V roku 1944 sa vykryštalizovali aj hlavné úderné postupy Červenej armády, ktoré sa mali na severnej vetve odvíjať po priamke Minsk – Varšava – Berlín a na juhu v smere Bukurešť – Belehrad – Budapešť – Viedeň – Mníchov, teda absolútne mimo územia Slovenska, bokom od pomyselného stredu či srdca Európy. Hlavné vojnové udalosti a fronty teda reálne obchádzali Slovensko akoby nedobytnú hornatú križovatku, karpatskú pevnosť z čias prvej svetovej vojny a iných dávnejších vojen, na ktorej horských priesmykoch stroskotali všetky ofenzívy. No mohlo byť aj inak, ak by sa uskutočnil prevrat v intenciách Čatlošovho memoranda alebo v druhom prípade nebyť vojenského zlyhania povstania, pričom maršal Konev sa pomaly videl už pod Viedňou, ale v septembri – októbri 1944 vytriezvel už na prvom karpatskom priesmyku – Duklianskom.

■ ODBOJ NA SLOVENSKU

Na Slovensku sa až po udalostiach v roku 1943 širšie formuje druhý česko-slovenský domáci odboj, orientovaný na centrály v Londýne a v Moskve, a preto rozčesnutý na občiansku a komunistickú zložku. Odbojové hnutie u nás však spočiatku ostávalo iba v politickej rovine, pričom na konci roka 1943 sa stupňoval tlak z Moskvy i z Londýna, aby sa zintenzívnila rezistencia a zároveň uskutočnil akt zjednotenia komunistických i občianskych ilegálnych skupín. Tie vytvorili vrcholný politický odbojový orgán – ilegálnu Slovenskú národnú radu, ktorá v decembri 1943 v Bratislave prijala programovú deklaráciu známu ako Vianočná dohoda. Rezistencia na Slovensku však nemala do leta roku 1944 ani zlomok z intenzity odbojového hnutia vo Francúzsku, v Taliansku, Juhoslávii, Grécku, Ukrajine či v Bielorusku. Tento fakt si uvedomovali i účastníci porady Vojenského ústredia a Slovenskej národnej rady 20. júla 1944 – v deň Stauffenbergovho atentátu na Hitlera – (iné pramene uvádzajú dokonca 27. júl) na chate pri Čremošnom, kde sa prerokovali prípravy ozbrojeného vystúpenia aj na Slovensku.

Medzititulky redakcia

Pokračovanie nabudúce

JAZYK A DOROZUMIEVANIE SA

Dnes sa opäť upriamime na hovorenú reč. Už sme zdôraznili, že hlásky ako najmenšie zvukové jednotky reči a ich vlastnosti (napr. dĺžka, ne/znelosť, striedanie a pod.) využívame pri výstavbe pomenúvacích (lexikálnych) a gramatických, čiže významových jednotiek jazyka. Osvojenie správnych artikulačno-akustických návykov pri tvorení hlások je tak prvým dôležitým predpokladom kultivovanej hovorenej reči. Správnym tvorením hlások, kvalitou artikulácie sa zaoberá ortofónia, preto môžeme hovoriť o ortofonickej požiadavke na kultivovanú hovorenú (ústnu) komunikáciu.

Kultivované hovorenie

V slovenčine k najčastejším ortofonickým nedôslednostiam pri vytváraní hlások a chybám pri ich spájaní do vyšších zvukových jednotiek patrí nedbanlivá výslovnosť dvojhlások, obojpernej spoluhlásky v alebo spoluhláskových skupín. Dvojhlásky (na rozdiel od pravopisu, kde sa okrem ô realizujú ako zložené z dvoch písmen: ia, ie, iu) treba vyslovovať na jedno otvorenie úst, pretože ide o jednoslabičné zvuky: smiať, priam, priam-ka, šiel, u-šiel, ná-reč-ie, ná-reč-iu... Nedôslednou výslovnosťou dvojhlások je výslovnosť so spoluhláskou j v prvej časti a predlžovanie druhej časti [vjeme, vjéme, ňijé], príp. nahrádzanie dvojhlásky dlhou samohláskou. Spoluhláska v sa v pozícii na začiatku slabiky a slova (presnejšie pred vrcholom slabiky) pred samohláskou, dvojhláskou alebo nepárovou znelou spoluhláskou vyslovuje pernozubným spôsobom: váza, viac, vlak, zviera, slovo... V pozícii na konci slabiky, slov a ich tvarov, ale aj vo vnútri slov medzi samohláskou/dvojhláskou alebo slabičným r, l a inou spoluhláskou treba túto spoluhlásku vyslovovať bez účasti zubov, iba pomocou pier, t. j. pernoperným, obojperným spôsobom: [domou̯, prau̯da, poľi̯eu̯ka, pr̥u̯ki...].

Druhou požiadavkou na kultivovaný ústny rečový prejav je rešpektovanie ortoepie, správnej výslovnosti – ortoepická požiadavka. Ortoepické chyby sú dôsledkom neznalosti stavby zvukovej sústavy spisovnej slovenčiny a jej zákonitostí, ktorými je previazaná s vyššími rovinami (slovníkovou a gramatickou) jazykového systému. K najčastejším ortoepickým chybám patrí nedodržiavanie kvantity hlások, ktorá má schopnosť rozlišovať významy slov a ich tvarov (sprava – správa, druhy – druhý, (k) mojim – (s) mojím...); nedôsledná výslovnosť mäkkých spoluhlások najmä v prípadoch, keď sa mäkkosť neoznačuje graficky, čiže mäkčeňom; nenáležité mäkčenie v slovách domáceho (napr. matkini, žiaden, jedni, ten, tí, tie, títo, tieto, teraz, teda, temer, odísť, nadeň, popodeň...) aj cudzieho pôvodu (napr. dekan, legenda, liter, politika, tenis...); nedôsledné spodobovanie spoluhlások; nedodržiavanie splývavej výslovnosti, t. j. viazanosti slov bez prestávky.

Treťou požiadavkou na kultivovaný hovorený prejav je jeho intonačné stvárnenie – modulačná požiadavka, pretože intonačné javy sa týkajú vyšších zvukových jednotiek (slabík, taktov, viet) a vznikajú rozmanitou moduláciou (úpravou) artikulačného prúdu, čiže hlasu. Niektoré z týchto javov priamo vplývajú na obsah a význam reči (dĺžka, vetná melódia), ostatné umožňujú rečou aj esteticky zapôsobiť (pauza, rytmus, sila hlasu).

Ivan OČENÁŠ,
Katedra slovenského jazyka a komunikácie FF UMB

REPORTÁŽ

NA MARGO

Švajčiarsko je všeobecne známe širokým uplatňovaním ľudového hlasovania, ktorého výsledky sú záväzné. Je vzorom demokracie budovanej zdola, a nie je to záležitosť módy alebo posledných rokov, ale starodávny a osvedčený politický inštrument. Helvéti ho uplatňujú často a azda aj najčastejšie na svete, ak treba rozhodnúť o verejných záležitostiach, ktoré sa dotýkajú väčšieho počtu občanov.

Švajčiari pritvrdzujú

Koncom februára tohto roka sa konalo vo Švajčiarsku referendum, v ktorom obyvatelia alpskej republiky odpovedali na otázku, či súhlasia s tým, že cudzinci, ktorí sa dopustili kriminálnych priestupkov, môžu byť zo štátu odsunutí (vyhostení). Návrh, ktorý pripravila pravicová konzervatívna Švajčiarska ľudová strana (SVP), obsahoval podrobný zoznam deliktov, ktoré by viedli k vyhosteniu cudzina v prípade, ak by sa niektorého z nich dopustil. S referendovou otázkou súhlasilo však iba štyridsaťjeden percent Švajčiarov a len v šiestich kantónoch – z celkového počtu dvadsaťšesť – získala SVP väčšinu.

Napriek týmto skutočnostiam však vo Švajčiarsku dochádza k zmene zákona, ktorá povedie k „pružnejšej praxi" pri odsune cudzincov. Ide pritom o uplatnenie ešte predošlého referenda z roku 2010, v ktorom sa za položené otázky kladne vyslovila väčšina Švajčiarov. Cudzinci, ktorí sú odsúdení pre ťažké násilné činy, obchod s ľuďmi, sexuálne zneužívanie detí, sobáš z donútenia alebo podpaľačstvo, musia opustiť krajinu na päť až pätnásť rokov. K odsunu z tejto alpskej krajiny však môžu viesť aj menej ťažké delikty, napríklad podvod v sociálnej pomoci alebo prechovávačstvo. Všetky ustanovenia platia aj pre občanov EÚ. Iba pri „ťažkých nejasných prípadoch" alebo z dôvodu verejného záujmu môžu sudcovia upustiť od potrestania podľa zákona.

Anton Brunner, odchádzajúci prezident SVP, bojoval proti klauzule nejasných prípadov, pričom opakovane argumentoval, že je „klauzulou chrániacou previnilca". Odvolával sa na údaje Švajčiarskeho spolkového úradu pre štatistiku, ktorý počítal so štyritisíc odsunmi cudzincov ročne podľa tohto nového zákona. Doteraz bolo každý rok vyhostených niekoľko stoviek odsúdených cudzincov. Podľa tohtoročného neúspešného referenda by bolo ročne postihnutých až okolo desaťtisíc osôb.

Ivan LUŽÁK

Pán Augustín, kde ste? O pol deviatej máte byť na operačnej sále...

Muž, ktorý zažil Lazarov syndróm

Text a foto: Peter VALO

Veľa sa povravelo o knižke Raymonda Moodyho Život po živote. Autor mapuje a rozoberá zážitky ľudí, ktorí sa ocitli v stave klinickej smrti. Tí, čo ju prekonali, rozprávajú, ako sa vznášali nad vlastným telom a cestovali tunelom k upokojujúcemu svetlu. V ňom stretávali príbuzných, priateľov a známych, ktorí umreli predtým. Napísal som veľa reportáží o pacientoch v hraničných stavoch, ale s Lazarovým syndrómom, ako týmto návratom hovoríme, som sa stretol len štyrikrát.

Šoférovi Martinovi Pieckovi z Bratislavy pri autonehode prerazilo priedušnicu. Spomínal, že letel tmavým tunelom k ostrému bielemu svetielku. Temnotu vystriedali kríky obsypané kvetmi. Odrazu sa mu prihováral otec, ktorý zomrel pred rokmi. Nerozumel jeho slovám, len cítil, že sú príjemné a povzbudzujúce.

Druhým bol František Bizub z Kráľovej Lehoty, ktorého skosil infarkt. Cez hmlový opar ho hrialo ružové slnko a milo sa mu prihovárali ľudia, ktorých dobre poznal.

Tretí, sedemnásťročný František Richtárik po ťažkom krvácaní do mozgu uvidel bielu hmlu a z nej vynárajúcu sa priesvitnú ruku. Patrila maminmu bratovi, ktorý umrel nedávno. Hlas nepočul, len vnímal slová. Hovoril, že sa má dobre, a vyjavil chlapcovi veci, ktoré sa stanú v rodine. No najviac zarezonovali slová: „Nemáš zomrieť!"

Svoj „tunel" má za sebou aj Jaroslav AUGUSTÍN (uprostred) – šťastný s rodinou.

■ ŠTVRTÝ NAVRÁTILEC

Tým je Jaroslav Augustín z Častkoviec. V pamäti mu ostalo, že bol v akomsi bufete. Mučil ho smäd a nemohol sa dostať k malinovke. Uvidel stenu plnú šuplíkov. Vytiahol jeden. Bola v ňom hlava. Hodil ju do koša. Otvoril ďalší a hlava tam bola znovu. Odrazu sa vzniesol nahor. Pocity hrôzy a smädu zmizli. Vznášal sa k nebu. Spolu s ním stúpali obláčiky – barančeky. Pozrel nahor. Uvidel žiarivú kupolu. Pripomínala farebné sklíčka detského kaleidoskopu...

Jaro Augustín nebol dvadsaťpäť rokov u lekára. Päťdesiatkrát daroval krv. Pred siedmimi rokmi ho rozbolelo plece. Povedal si, že to prejde. Keď po dvoch týždňoch nedokázal zdvihnúť ruku, zašiel k obvodnému lekárovi, ktorý mu naordinoval Tramal. Plece ho rozbolelo ešte viac. Strácal chuť do jedla. Keď prišiel za ním kamarát Dušan, s ktorým vedel presedieť celé hodiny, zmohla ho únava. Po pár minútach si musel ísť ľahnúť. Ráno mu manželka prichystala zdravotnú kartu, aby zašiel k lekárovi. Keď sa vrátila z práce, ležal v posteli bezvládny. Zavolala Rýchlu lekársku pomoc. Oživovali ho dve hodiny, pričom konzultovali s primárom Dušanom Gašom z trenčianskeho Oddelenia anestéziológie a intenzívnej medicíny.

V nemocnici upadol do kómy. Zistili mu pokročilú cirhózu. Primár skonštatoval, že krízu vyvolal Tramal, ktorý mu zvýšil hladinu amoniaku v krvi. Po užití tohto lieku vysvetľovali, že má pečeň ako rešeto. K jednej ťažkej chorobe pribudla ďalšia zlá diagnóza – cukrovka. Stav sa zhoršoval. Lekári oznámili rodine, aby sa pripravila na najhoršie. Neúnavná snaha lekárov však slávila úspech. Jaro precitol.

„Viete, kde ste?" spytoval sa ho lekár.

„U syna v obývačke."

„To je v poriadku," odvetil doktor. Jaro zaspal. Po precitnutí spoznal manželku. Syna Tomáša nie. Identifikoval ostrý hlas dcéry Janky, ktorá pricestovala z Mníchova, aby ešte videla otca živého.

Preložili ho do nemocnice v Novom Meste nad Váhom. Mal problémy s rečou a chôdzou. Ak sa mu v krvi zdvihol amoniak, strácal orientáciu. Učili ho, ako si má pichať inzulín.

■ NIJAKÉ VYHLIADKY

Doma sa mesiac učil chodiť. Hovoril ticho a nezrozumiteľne. Živoril s nenapraviteľne poškodenou pečeňou a so zničeným žlčníkom. Perspektíva nijaká. Za pol roka si poležal štyrikrát v nemocnici. Hepatologička Natália Miková mu naznačila, že sa pokúsi vybaviť vyšetrenie u Svetlany Selčanovej v Banskej Bystrici. Podarilo sa. Pred rokom mu oznámili, že ho zaradili do transplantačného programu. Pravidelne cestoval na vyšetrenia k doktorke Jane Badinkovej.

V druhú februárovú stredu si v pivnici vyrábal ovocnú šťavu. Denne jej vypil aj štyri litre. Podvečer zazvonil telefón: „Pán Augustín, v akej ste kondícii? Nie je vám nič? O dvadsať minút je u vás sanitka."

Z Častkoviec vyrazili o 17.45 h. Bol psí čas. Lialo ako z krhly. Počas jazdy trikrát volali z banskobystrickej nemocnice: „Kde ste? O pol deviatej máte byť na sále."

Maják blikal, siréna zavýjala. Stierače s ťažkosťami zmetali vodopád, ktorý sa valil po prednom skle. Do Rooseveltovej nemocnice dorazili dve minúty po dvadsiatej hodine. Jara Augustína brali na röntgen. Vzápätí dostal klystír. Anestéziológ sa vypytoval, na čo je alergický. Medzi rečou spomenul, že ho bude uspávať jeho manželka. O pol deviatej bol na sále. Vnímal, ako ho ukladajú na operačný stôl. Počul anestéziologičkin príjemný hlas: „Pán Augustín, ideme na to!"

Uvedomil si, že necíti strach. Bol rád, že to konečne bude mať za sebou.

■ NÁVRAT DO ŽIVOTA

Šéf transplantačného tímu primár František Hampl ho prvý raz uvidel na operačke. Z predchádzajúceho indikačného seminára vedel o pacientovom stave veľa. Podrobne o ňom referovali hepatológ, anestéziológ a infektológ. Rádiológ ukázal výsledky magnetickej a nukleárnej rezonancie. Všetci odborníci usúdili, že je vhodný na transplantáciu pečene, ktorú práve privážali z Martina. Zbehlý chirurg mal dosť informácií. Zo skúsenosti však vedel, že sa po otvorení brucha môžu objaviť neočakávané zrady. V tomto prípade to bola zvraštená, drobnou uzlovou cirhózou posiata pečeň v katastrofálnom stave. Bola v zajatí ťažko oddeliteľných tkanív a mnohých rozšírených ciev. Ich odpreparovanie sprevádzalo masívne krvácanie, ktoré spôsobovala slabá zrážanlivosť krvi. Niektoré transplantácie zvládli za dve hodiny, iné trvali osem. V tomto prípade ťažké anatomické zmeny spôsobili pri vyberaní chorej pečene, že sa operácia pretiahla na vyše štyri hodiny. Našitie novej pečene išlo hladko. Po transplantácii pacienta o niekoľko hodín odpojili od dýchacích prístrojov. Prvá sonografická kontrola a laboratórne vyšetrenia potvrdili ideálny obraz prietokov pečeňovým štepom.

■ NOVÁ ŠANCA

„No čo, pán Augustín, aj som vás uspala, aj som vás prebrala," prihovárala sa mu anestéziologička. Jaroslav necítil bolesť. Videl svetlá. Vnímal, že mu dávajú kyslík.

O ôsmej hodine ráno prišiel za ním primár Hampl: „Tak čo, pán Augustín, pôjdeme sa na Donovaly lyžovať?"

Ani nevie, či odpovedal. V hlave mu zavírili primárove slová: „Máte druhú šancu na život, dali sme vám takú peknú pečienku..."

„A tá moja, aká bola?" spýtal sa pletúcim sa jazykom.

„Veľmi dobrá otázka. Váš život bez tej novej by bol veľmi krátky."

Nová pečeň zabrala a začala štartovať rozhasený organizmus. Výsledky boli veľmi povzbudzujúce. Jaro sa na tretí deň posadil. Na piaty šiel sám na potrebu a sám sa najedol. Po dvoch týždňoch mu povedal prednosta druhej internej kliniky docent Ľubomír Skladaný: „Pán Augustín, my už s vami nemáme čo robiť. Teraz záleží na vás, ako sa chytíte svojej šance."

Pacient Augustín odišiel z nemocnice v rekordne krátkom čase. Manželka, deti a vnuci, s ktorými sa v duchu lúčil, ho uvítali medzi sebou, ako keby sa nič nebolo stalo.

Úzkostlivo plní pokyny lekárov. Z času na čas sa síce zamyslí nad zážitkom s príjemným stúpaním s obláčikmi k farebnej žiarivej kupole, ale o vysvetlenie sa nepokúša. Človek, ktorý sa raz ocitol na hranici smrti, si o to viac uvedomuje cenu života.

MUDr. Ľubomír Skladaný, PhD., o tom, ako zachrániť život bez transplantácie

Naším cieľom je kvalita života zdravého človeka

Text a foto: Peter VALO

„Najvyšším cieľom transplantačného programu pečene je hľadať všetky spôsoby, ako zachrániť život bez transplantácie," hovorí hepatológ MUDr. Ľubomír Skladaný, PhD., prednosta II. internej kliniky Rooseveltovej nemocnice v Banskej Bystrici, na ktorej pripravujú pacientov na transplantáciu pečene a stavajú ich na nohy po nej. „Do zoznamu čakateľov sa majú dostať ľudia, u ktorých je dostatočná istota – nadobudnutá pomocou zaužívaných diagnostických nástrojov – že to ináč nejde."

● Aký je čas čakania na transplantáciu?

Okolo dvadsaťpäť týždňov. Taký je aj v iných vyspelých krajinách. Ďalšou kapitolou transplantačného programu je starostlivosť ;o čakajúcich. Niektorí musia byť stále v nemocnici, kde sa im pomáha prístrojmi na udržanie života aj napriek zdevastovanej pečeni. Je pravda, že sa asi dvadsať percent pacientov na zozname čakateľov novej pečene nedožije. Rizikovými faktormi sú určité krvné skupiny a útlosť postavy, pretože prísun malých pečení je zriedkavý. V parametroch, ako sú dĺžka operácie či počet transfúzií, sa môžeme porovnávať so svetom.

● Pacient zrejme prichádza na operačný stôl veľmi chorý...

Po operácii pečeň naskočí a začne revitalizovať zdevastovaný organizmus. To sa deje na našom áre. Môžem povedať, že na druhý deň dýcha väčšina pacientov sama. Ak nie sú komplikácie, lehota do prepustenia je v priemere dva týždne. Naším cieľom je, aby dosiahli kvalitu života zdravých ľudí. Pacienti chodia po prepustení spočiatku raz štvrťročne na kontroly. Presviedčame sa, že zvládnu aj fyzicky pomerne náročné výkony.

● Mohli by teda opäť pracovať?

Žiaľ, podľa našich zistení často narážajú na to, že systém nemá vytvorené určité úľavy, aby sa postupne mohol uskutočniť ich návrat do plnohodnotného života. Zamestnávateľ sa nezriedka zdráha prijať človeka, o ktorom sa dozvie, že podstúpil transplantáciu pečene, aj keď na to nie je nijaký dôvod – pacienti s lekármi svoje plány konzultujú. Máme pacientov, ktorých choroba postihla v detstve. Tí temer nemajú šancu nájsť si zamestnanie, pretože pre chorobu nemohli nadobudnúť príslušné vzdelanie.

● Bývajú komplikácie s novou pečeňou?

Tie sú, našťastie, pomerne zriedkavé. Najväčším problémom je spôsob života. Niektorí ľudia, ktorí by dali pred transplantáciou za svoje prežitie všetko, odrazu po nej nedokážu odolávať nástrahám života. Nie sú schopní ubrániť sa tlaku konzumného spôsobu života. Najčastejšími príčinami predčasných úmrtí po transplantácii pečene sú kardiovaskulárne a nádorové ochorenia – nie zlyhanie pečene.

Primár MUDr. Ľubomír SKLADANÝ, PhD.

● Čo pripravujete do budúcnosti?

Momentálne pracujeme na príprave ďalšieho stupňa transplantačného programu, pri ktorom jedna pečeň zachráni dvoch ľudí. Tu vzrastie šanca aj pre útlych jedincov, ktorým pomôžeme zredukovaným štepom.

Hra V. Klimáčka v SND ukazuje viaceré pohnútky legendárnej panovníčky

Pred kým, čím utekala krásna Sissi

Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: SND

Jej pôvaby očarúvali šľachticov i pospolitý ľud a stala sa múzou pre mnohých umelcov. Inšpirovala hudobných skladateľov, ktorí skomponovali operety, básnici o nej písali verše, dramatici hry, maliari ju portrétovali, sochári tesali jej podobu do kameňa.

Do inscenačného tvaru túto legendárnu panovníčku teraz zaodel dramatik Viliam Klimáček. Na rozdiel od filmovej trilógie rakúsko-švajčiarskeho režiséra a scenáristu Ernsta Marischku sa sústredil na duševnú stránku cisárovnej, presnejšie na príčiny spôsobu jej života. Teda nielen na to, ako konala, ale aj prečo tak konala. Hľadal dôvody jej egoistického správania sa a nezáujmu o štátnické povinnosti.

Predstavenie o cisárovnej Sissi je plné dynamiky aj masových scén.

■ CITOVÉ AZYLY

Kým trebárs Mária Terézia počas štyridsaťročného panovania dosýta a najmä racionálne využívala svoje postavenie a privilégiá, Alžbeta po sebe nezanechala nijakú výraznejšiu štátnickú stopu. Na ospravedlnenie jej zahľadenia sa do samej seba, nadchýnania sa vlastnou krásou, pre ktorú bola ochotná odriekať si potravu, pila iba vývary zo zeleniny a z teľacieho mäsa, niektoré dni zjedla len dva pomaranče, pritom náročne posilňovala a cvičila, možno poslúži zohľadnenie viacerých známych nešťastí, ktoré ju prikvačili a ktoré využil ako stavebný kameň hry aj Viliam Klimáček. Svojmu dramatickému dielu dal podtitul Úteky Alžbety Rakúskej. Tie úteky boli reálne, ale dramatik sa viac sústredil na citové úteky, a tie boli oveľa bolestnejšie.

Dramaturgovi Činohry SND Petrovi Kováčovi sa jeho opätovné prehovárania uznávanej maďarskej režisérky Eszter Novákovej, za ktorou vycestoval do Budapešti, ba až do rumunskej Oradey, kde je umeleckou šéfkou tamojšieho maďarského divadla, vyplatilo. Inscenačná podoba pod jej vedením je veľmi zaujímavá nielen naoko. Neuspokojuje diváka iba pompéznymi róbami dám v biedermeierovskom štýle na habsburskom dvore vo Viedni či v iných panských sídlach. Usiluje sa naplniť autorovu predstavu spoznať aj kus duše ženy, ktorá sa stala panovníčkou proti vlastnej vôli.

■ VIEROHODNÁ KREÁCIA

Táňa Pauhofová ako hlavná predstaviteľka, útla, subtílna, ohybná, krásna a talentovaná. Vie byť hravá, suverénna, bystrá, tvrdohlavá i milujúca. Všetky tieto danosti dokázala vložiť do svojej presvedčivej kreácie cisárovnej. Tomášovi Maštalírovi úloha cisára Františka Jozefa I. tiež sadla ako uliata. Príťažlivý vzhľad, ktorý nechýbal ani panovníkovi, prikrášlený typickými dlhými vykrútenými fúzmi spod šikovných rúk umeleckého maskéra Juraja Steinera, vo fešáckej uniforme zhotovenej Danou Bučíkovou, no najmä detailné gestá vzbudzujú presvedčivú predstavu o našom niekdajšom cisárovi.

Pri obsadzovaní roly nástupcu trónu, malého princa Rudolfa, prišla režisérka s vynikajúcim nápadom – dojča v kočíku skvele stvárňuje Daniel Fischer. Určite pred týmto výkonom pozorne sledoval batoľatá, od ktorých odpozoroval ich milé gestá a správanie vôbec. Desaťročného princa alternujú traja malí chlapci, výkon Samuela Kennedyho je výborný. Daniel Fischer dotiahol svoju úlohu vzdelaného, pre mnohé odbory nadaného, no psychicky labilného Rudolfa vyvážene až do tragického konca. Širokému vejáru možností, čo mu poskytla táto rola, nezostal nič dlžný. V autoritatívnom až panovačnom tóne sa nesie úloha cisárovej matky, arcivojvodkyne Žofie, ktorú alternuje Anna Javorková s Emíliou Vášáryovou. Ľubomír Paulovič okrem stvárnenia postavy despotického vychovávateľa malého Rudolfa, ktorú alternuje s Richardom Autnerom, podal režisérke pomocnú ruku tým, že naštudoval detské postavy so všetkými tromi malými hercami. Hosťovsky dostal príležitosť účinkovať aj Tamás Gál zo Štátneho divadla Košice v úlohe grófa a politika Gyulu Andrássyho, ktorý trávi veľa času s Alžbetou na jazdách na koni. Žiaľ, dikcia reči tohto predstaviteľa nie je ukážková. Skôr nezrozumiteľná pre sykavky. Osviežujúci je výkon Gabriely Dzuríkovej v záverečnej časti predstavenia, ktorá postavu poslednej cisárovej milenky, herečky Burgtheatra, poňala ako karikatúru na zástupnú ženu pre panovníka c. k. monarchie. V porovnaní s elegantnou, vzdelanou, duchaplnou Sissi jej neokrôchanosť a nízkosť ducha priam kričí. Paradoxom daného stavu bola skutočnosť, že túto ženu mu dohodila práve Sissi, len aby mala od manžela pokoj.

■ MAĎARSKÝ RUKOPIS

Na scéne upúta veľká stará mapa Rakúsko-Uhorska, po stranách javiska dekoratívne stavby pompéznych zámkov a kaštieľov, sídiel vtedajšej najbohatšej šľachty. Zaujímavosťou je, že naše hlavné mesto, hoci sa Pozsony či Pressburg stal korunovačným mestom, sa na nej nenachádza.

Predstavenie je veľmi dynamické, plné pohybu, veď Viedeň 19. storočia bola známa svojimi promenádnymi koncertmi, najmä valčíkmi. Na uliciach sa tancovalo, ľud sa zabával. Takúto atmosféru navodil aj choreograf, režisérkin brat Péter, známy hudobný skladateľ, s ktorým často predstavujú tvorivý tandem. Treticu maďarských tvorcov tejto inscenácie dopĺňa autor scénickej hudby György Selmeczi, ktorý skombinoval živý orchester s reprodukovanou, vopred nahratou hudbou. Najmä štyria hudobníci odetí v dobových kostýmoch a parochniach, muzicírujúci na bočnej strane javiska, uprostred kulís honosného sídla zhotoveného podľa scénografa Jozefa Cillera, dodávajú inscenácii nádych niekdajších časov a istú formu autenticity. Príbeh o slobode a zároveň o neslobode si isto nájde veľa priaznivcov, veď popularita cisárovnej Sissi nepoľavuje ani po vyše pol druha storočí.

Neobyčajné príbehy zo súdnych sienní

Anton Blaha: Manderla a Modrý Maurícius, Vydavateľstvo SSS, Bratislava 2015

KNIHA TÝŽDŇA

Advokát a spisovateľ Anton Blaha vo svojej ostatnej knižke Manderla a Modrý Maurícius spomína knižku reportáží Ladislava Mňačka. Zrejme netuší, ako veľmi sa jeho úvahy podobajú Mňačkovým. Blaha je majstrom podobenstiev, azda ani Biblia ich neobsahuje toľko, čo jeho próza. Takmer každá veta sa končí nejakým prirovnaním. A nie sú to len ozdobné metafory, ide o zrelého, erudovaného a mimoriadne sčítaného autora, ktorý publiku má čo povedať. Bravúrne ho vťahuje do prípadu advokáta, dáva mu nazrieť, ako uvažuje, a azda ho aj poučí o tom, ako funguje spravodlivosť. Ukážkou toho, ako od schopného advokáta závisí výsledok súdneho rozhodnutia, poskytuje prípad Manderla.

Autor zostavil knižku zo siedmich káuz, ktoré zastupoval pred súdom. Každá z nich je jedinečná, každou posúva hranice poznania čitateľov. Dojímavým a pre štát vzácnym prípadom je reštitučný príbeh kaštieľa v Strážkach. Ono vlastne ani nejde len o kaštieľ, ale o záchranu vzácnych umeleckých diel najmä Ladislava Medňanského pre štát. Pre občanov Slovenska. Príbeh má nielen zaujímavý súdny rámec, ale najmä ľudský rozmer. Nebol by to Blaha, keby popri základnej línii neobohatil čitateľa o svoje vlastné cenné poznatky, ktoré sa nedajú len tak ľahko nájsť pohromade. Svedčia o ohromnej erudícii autora, ale aj o jeho láskavom narábaní s pomysleným diskutérom, ktorého nachádza práve v čitateľovi. Autor disponuje encyklopedickými znalosťami, čo v súčasnom svete internetu je udivujúce a ojedinelé.

K prípadom, aké opisuje Blaha, sa bežný občan nedostane. V minulosti jestvovali rubriky zo súdnych sienní, ale nie príbehy ľudí, aké a ako ich opisuje Blaha vo svojej knižke. Veď Modrý Maurícius je ukrytý v jadre každého súdneho sporu. Ibaže málokto ho dokáže vylúpnuť tak ako autor knižky.

Eva ZELENAYOVÁ

NEKROLÓG

Herci boli na Slovensku odjakživa tak trochu zvláštna kategória umelcov. Boli oveľa viditeľnejší ako spisovatelia, hudobníci či výtvarníci a po nástupe televízie ich vnímali vďační diváci aj v tej najzapadnutejšej dedinke. Stali sa akýmisi vyslancami kultúry, a to aj napriek ideologickým obmedzeniam panujúcim do roku 1989. Jedným z nezabudnuteľných hercov prvých dvoch generácií našich stálic divadla a filmu bol aj Juraj SLEZÁČEK.

So srdcom na dlani

Narodil sa 14. januára 1943 vo Zvolene, tam vychodil základnú aj strednú školu a v roku 1964 absolvoval štúdium herectva na VŠMU. Členom Činohry SND bol od roku 1964 a stvárnil na javisku našej prvej scény desiatky postáv. Za jeho prelomovú úlohu v repertoári SND sa považuje Bezuchov v inscenácii Vojna a mier, on sám mal rád inscenáciu Čas tvojho žitia a výrazný bol aj ako veliteľ žandárov v legendárnom muzikáli Na skle maľované. Ďalšie desiatky hereckých príležitostí mu priniesla televízia a film. Po mnohých rokoch sa vrátil na televíznu obrazovku a znovu sa dostal do povedomia divákov v seriáli Panelák, kde stvárňoval postavu profesora Emila Blichára, ktorý si užíva dôchodok. Od roku 1979 zastával funkciu umeleckého šéfa činohry SND a o jeho postavení v slovenskom divadelnom svete najlepšie hovorí fakt, že hoci bol komunista, nikdy ho nemuseli z funkcií odvolávať. Odchádzal sám a zvyčajne ho vždy radi zavolali späť. To platí o Činohre Slovenského národného divadla i o Vysokej škole múzických umení. Kolegovia aj študenti ho mali radi a v komplikovanom hereckom svete patril k výnimkám s povesťou žičlivého človeka, ktorý nikdy nestrácal svojský zmysel pre humor. Juraj Slezáček získal ešte za bývalého režimu titul zaslúžilý umelec. V roku 2003 dostal Cenu ministra kultúry, o rok neskôr mu prezident udelil ocenenie Kríž prezidenta SR II. stupňa za významné zásluhy o rozvoj slovenského divadelníctva a filmového umenia. Zomrel na zákernú chorobu 5. augusta 2016 a o týždeň neskôr sa s ním rozlúčili kolegovia a obdivovatelia v Mestskom divadle P. O. Hviezdoslava v Bratislave.

Česť jeho pamiatke!

(mab)

HUMORESKA

Nenápadný pohľad cez päť olympijských kruhov

Raz za štyri roky zahorí láskou k športu aj tá časť novinárskej chasy, ktorej jediný športový výkon počas roka je dobiehanie poslednej električky cestou z krčmy. Nedá sa svietiť, uhorková sezóna je podobný strašiak ako daňový úrad a chtiac-nechtiac sa s obomi musíme popasovať. Olympiáda preto prichádza ako spasiteľka nielen pre takzvané vážne médiá, ale aj pre bulvár. Veď čo má taká chudera bulvárna hyena robiť? Každý deň vytasiť nejakú fotku celebrity na pláži? Nuda! Fotky z pláže už niekoľko rokov posielajú tie isté silikónové hviezdičky a občas nejaká obstarožnejšia star, ktorá sa potrebuje pripomenúť. Politici sú na prázdninách, ľudia sú už prejedení havárií a ani superotecko Boris to nevytrhne. Ani on sa nedokáže množiť dvakrát do roka. No a v núdzi najväčšej príde spása v podobe olympiády. Médiá, takzvané seriózne, prinášajú články o našich športovcoch a mimovoľne sa aspoň raz za čas ozve v komentároch aj národná hrdosť. Bulvár si zasa nenechá ujsť príbehy rodín našich borcov, ktoré pred televízormi držia palce svojim synom, otcom bratom, dcéram, sestrám či mamám, čo sa potia v ďalekej Brazílii. Tí najväčší fanúšikovia trávia vinou časového posunu pri televízoroch vražedné hodiny po polnoci a ráno idú do roboty nevyspatí a s červenými očami ako rodinka upírov. Ba aj niektorí spomínaní politici oferujú parlamentnú dovolenku a poď ho do Ria de Janeira držať palce slovenským športovcom a podľa možnosti sa s tými najznámejšími aj vyfotografovať. Taká fotografia so Saganom sa v predvolebnej kampani vyníma určite lepšie ako fotka s Dlhým, Širokým, Bystrozrakým a s inými rozprávkovými privatizérmi. Nebohý barón Pierre de Coubertin, zakladateľ novodobých olympijských hier, to mal komplikovanejšie. Za toho svätého nemohol na svoj nápad zohnať peniaze. Dnes by sa čudoval, aké miliardy sa veselo otáčajú v jeho vysnívaných hrách v znamení piatich kruhov. Možno mal problémy s financiami aj preto, že z olympiády vylúčil ženy. Podľa neho by zápoliace nežné pohlavie nevyzeralo dobre a diváci by sa určite pohoršili. To by barón otváral oči, keby bol v dnešných časoch trebárs len na gymnastike či nebodaj plážovom volejbale! Nevraviac o tom, že striktne trval na totálnom amaterizme športovcov. Tak sa na prvých novodobých hrách v Aténach 1896 zišli poštári, vojaci, robotníci i úradníci. Skrátka všehochuť. Prvý maratón vyhral, ako ináč, domáci Grék, pastier Spyridon Louis. Stal sa razom miláčikom divákov azda aj preto, že počas behu sa posilňoval ovčím syrom a červeným vínom! Uveličení Gréci sa mu vyzbierali na slušnú finančnú odmenu a stádo desiatich kráv a päťdesiatich oviec. Bol to Spyridonov prvý a posledný maratón. V ďalšom živote behal už len za svojím stádom. Kdeže tie časy sú...

Marek DANKO

Medzníkové okamihy Slovákov a nášho súčasného štátu

Zrod memoárov kniežaťa Matúša

Ján Čomaj – Snímky: archív M. K.

Po novembrových udalostiach pochytil študentov ošiaľ aspoň zavoňať štúdium v zahraničí. Bratislavská filozofická fakulta, kde profesor Matúš Kučera celé roky pôsobil, vysielala každý deň dva autobusy poslucháčov, ktorí chceli absolvovať prednášky na viedenskej univerzite. Po mesiaci už pendloval len jeden autobus. A na konci semestra nadšenie celkom opadlo. Naivita z dlhoročného odlúčenia pomaly, ale isto vyprchala...

Matúš KUČERA ako študent.

Potom si poslucháči zase zmysleli, aby im pán profesor vybavil cestu k prednášateľom do Nemecka a aby cestoval s nimi. Musel im vysvetľovať, že takýto kolektivizmus sa na Západe nenosí. O „štipko" v zahraničí sa musí uchádzať každý sám. A len ten má šancu na úspech, komu napíše odporúčanie jeho profesor, aj to iba vtedy, ak je pán profesor vo svete dostatočne známy. A, povedzte, chlapci, pýtal sa ich Matúš, kto z našich profesorov je vonku známy? A tak študenti pomaly zistili, že veci nášho sveta sa dajú riešiť iba doma.

■ ZMENY UHLOV

Pravdaže, aby sme nezabudli, čo sa na fakultách stalo ako prvé: Odpadol marxizmus-leninizmus. Všetky ostatné zmeny boli predmetom dlhých diskusií i sporov. Hľadali sa spôsoby rozširovania výberových prednášok a špeciálnych seminárov, čo na našich vysokých školách dávno vykapalo. Debatovalo sa o zmenách v tematickom rozložení učiva, o potrebe zmeniť uhol pohľadu na dejiny a Slovensko v nich...

Medzitým sa študenti sami rozhodli „vyčistiť" učiteľský zbor. V revolučnom entuziazme chceli okamžite povyhadzovať komunistov. Naostatok najrevolučnejší poslucháči vyhnali zo školy len jedného učiteľa – docenta Štefana Zelenáka, ktorého považovali za vzor dogmatika.

Pokojný Matúš predsa len netrpezlivo očakával, kedy sa otvorí archív kádrového odboru rektorátu a každý si bude môcť vziať svoj fascikel. Keď sa tak stalo, neveril vlastným očiam. Boli v ňom dovedna dva papiere: žiadosť o prijatie na fakultu z roku 1951 a akýsi zanedbateľný list, na ktorý si už ani nepamätal. Šlus. Vtedy pochopil šikovnosť komunistov. Vyčistili po sebe všetko svinstvo. Nikomu sa nič nemohlo dokázať.

Druhé rozčarovanie Matúšovi priniesol vývoj v kultúre, najmä zánik všetkých väčších a zabehaných vydavateľstiev vrátane vydavateľstva Slovenskej akadémie vied. Tešil sa, že bude pokračovať v písaní o stredovekom Slovensku – ale ktoréže z privátnych vydavateľstiev, rodiacich sa na pahrebe zabehaných podnikov, bude mať o takéto témy záujem?

Nijaký rýchly a hladký návrat za pracovný stôl sa teda nekonal. Učil. Pomáhal koncipovať zmeny na fakulte, publikoval. Ale do nového knižného diela sa stále nepustil. Akoby sa len rozhliadal po tomto inom svete.

■ NA POLITICKOM RAŽNI

Vtedy – bolo o akosi na začiatku roka 1992 prišli za ním na kus reči niekoľkí jeho priatelia, Dušan Slobodník medzi nimi. A ten začal: Poď nám, Matúš, pomôcť. Máš autoritu, Mečiar chce reálnu federáciu s dvoma naozaj rovnoprávnymi národnými štátmi... Nechal sa prehovoriť. Ani nevie, ako vhupol do politiky. A ocitol sa na kandidátke HZDS.

Vbehol do predvolebného kolotoča. Akési posmelenie a stratu vnútorných výčitiek mu prinieslo stretnutie slovenskej inteligencie na Donovaloch. Bolo prvým vyvrcholením vášnivých diskusií o budúcnosti Slovenska.

Požiadali ho o prejav. Vystúpil. Nie však s prednáškou, o ktorú ho požiadal jeden z iniciátorov stretnutia Roman Kaliský – Historické vízie Slovenska. Rozhodol sa, že auditóriu porozpráva o svojich dojmoch a zážitkoch z predvolebnej kampane, zo stretnutí s národom – aj na Donovaly odbehol z mítingu v Štiavnických baniach, kde bol s priateľom Antonom Hykischom, ktorý kandidoval za Kresťansko-demokratické hnutie. Vyrozprával im, čo mu najviac z týchto stretnutí utkvelo v mysli. Na Kysuciach, v okolí Považskej Bystrice, na Orave... Názory jednoduchých ľudí boli takmer totožné. Najstručnejšie ich vyjadril starý slovenský baník z Ostravska: „Ľudia zlatí, vy nijakú spravodlivú federáciu ani konfederáciu s Čechmi nevybudujete. To by ste si konečne mohli uvedomiť. Poďme stavať svoj vlastný štát."

Profesor Matúš KUČERA je uznávaný a rešpektovaný medievalista.

Matúš sa nikdy dovtedy nemiešal do politiky. Zahľadený do slovenskej minulosti často ani nevedel, kto je kto v mocenskej štruktúre. Ani v tomto prípade nemal chuť politizovať, programovať budúcnosť, rozhadzovať sľuby, ako to býva pri kortešačkách. Situácia sa však sama tak vyvinula, že si predvolebné mužstvo HZDS vytvorilo z Matúša rečníka – historika, a tak sa pán profesor nemusel prezliekať do iného dresu. Ocitol sa na tom krídle predvolebných agitátorov, ktorí už ani neagitovali za hnutie, ale presadzovali myšlienku slovenskej štátnosti. To bol rozhodujúci moment premeny Mečiarovej predstavy. Ovplyvnil aj postoj slovenských zástupcov vo federálnej vláde (menovite Milana Čiča a Vojtecha Filkorna...) a posilnil slovenské krídlo vo federálnom parlamente (Dušan Slobodník, Sergej Kozlík, Jozef Binder, Oľga Pavúková, Ján Smolec, A. M. Húska, Roman Hoffbauer a veľa ďalších...). Potom už stačil len pragmatický postoj Klausa aj s jeho: Ať si jdou...!

■ MATEMATIKA DELENIA

Pripomeňme si aspoň stručne sled oných historických udalostí a matematiku. V júnových voľbách do Federálneho zhromaždenia a jeho dvoch komôr – Snemovne ľudu a Snemovne národov, do Českej národnej rady a Slovenskej národnej rady kandidovalo štyridsať politických strán a koalícií. Voľby priniesli očakávané presvedčivé víťazstvá vtedajších lídrov. V Česku zvíťazila koalícia Občiansko-demokratickej strany a Kresťanskodemokratickej únie, na Slovensku Hnutie za demokratické Slovensko. Ôsmeho júna sa v Brne stretli vedúci predstavitelia víťazných strán z oboch národných republík. Klaus ako reprezentant českej politickej dominanty tlmočil svoju predstavu ďalšieho vývoja ČSFR. A tlmočil ju nekompromisne: upevnenie federácie, posilnenie centrálnych orgánov, teda fakticky prehĺbenie unitaristickej formy česko-slovenského štátu. Alebo rozchod. Tertium non datur.

V Klausových predstavách nič tretie neexistovalo.

Mečiar navrhol zachovať spolužitie s väčšími právomocami národných parlamentov a vlád, osobitne v národnom hospodárstve, regionálnom a miestnom rozvoji, sociálnej problematike, školstve, kultúre a celej duchovnej nadstavbe – konfederáciu.

Nestretol sa s pochopením.

Odozvou bolo prijatie Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky v Slovenskej národnej rade už nasledujúci mesiac – 17. júla 1992. Nato urazený prezident Havel okamžite abdikoval.

Predstavitelia ODS a HZDS 26. augusta 1992 v Brne dohodli postup zániku federácie. O päť dní slovenský parlament schválil vládny návrh ústavného zákona o zániku ČSFR k 31. decembru 1992.

Z rozličných končín Slovenska, najmä však už tradične z jeho stredu a severu, prichádzali petície a žiadosti neváhať a okamžite vytvoriť vlastný štát. Ľudia si neuvedomovali, že ak by sa celý akt neudial na pôde federálneho parlamentu, nebola by sa mohla samostatná Slovenská republika etablovať vo svete. Navyše aj tu bolo priveľa nepriateľov slovenskej svojbytnosti. Otrasné je, že tí, čo vlastný štát nechceli, ihneď po jeho vzniku siahali po funkciách.

Ale tak to už vo svete chodí...

■ LEN-LEN...

Rozhodujúce bolo rokovanie Federálneho zhromaždenia ČSFR: 25. novembra 1992 malo schváliť vládny návrh ústavného zákona o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky k 31. 12. 1992. Na schválenie bola potrebná trojpätinová väčšina všetkých poslancov Snemovne ľudu a Snemovne národov. Zo 144 prítomných poslancov Snemovne ľudu hlasovalo za zánik Česko-Slovenska 92, potrebných bolo 90 – zvyšní boli proti, zdržali sa hlasovania alebo hlasovanie ignorovali. Návrh prešiel dvoma hlasmi. V Snemovni národov zo 72 poslancov Slovenskej republiky hlasovalo za 46 (potrebných bolo 45 hlasov), siedmi boli proti, 16 sa zdržali hlasovania, traja hlasovanie ignorovali. Takže: len-len!

Samotné hlasovanie bolo aj iným dramatické. Keď mal nastať rozhodujúci moment, pokazilo sa hlasovacie zariadenie. Pritom všetci, ktorí boli za slovenskú samostatnosť, trpli, čo ak medzitým, čo sa hlasovacia mašinka opraví, niekto odskočí, rozmyslí si to, zachce si vyslúžiť miesto vo federáli...? Veď Slovensko stálo na dvoch hlasoch!

Hlasovanie vo federálnom parlamente malo svoje zvláštnosti. Človek musel pevne sedieť na svojej stoličke, inak – sprvu nik nevedel prečo – nenabehlo spojenie s hlavným zariadením, teda s počítačovým centrom systému. Potom už na to prišli: poslanec sa nemohol nakloniť do prázdneho priestoru chýbajúceho suseda a hlasovať zaňho, ako sa to v slovenskom parlamente podarilo docentovi Košťovi alebo budúcej pani premiérke, alebo komusi aj nedávno.

Matúš Kučera aj po rokoch prízvukuje: V tých časoch sa tam stretla – v medzníkovom okamihu Slovákov – charakterná a statočná skupina ľudí, ktorí si vedome, pokojne a dôstojne odhlasovali svoju politickú smrť, sami si zrušili federálny poslanecký plat a všetky benefity, spojené s parlamentným kreslom. Pokojne sa vracali na svoje miesta, ak im ich už medzitým neobsadili ich milí kolegovia. Povedzme pani doktorka Mitrová po intermezze v diplomacii sa znova mohla pohybovať vo svete najmenších tvorov Božej prírody – pomalých vírusov. Pani doktorka Oľga Pavúková sa vrátila k svojim dvom láskam – Ľudovítovi Štúrovi a Náckovi Bizmayerovi, v Modre viedla múzeum Ľudovíta Štúra a galériu národného umelca – neopakovateľného keramikára Ignáca Bizmayera, Jano Smolec k novinám, ktoré vyše dvadsať rokov nemohol robiť. Obom (náhodne vymenovaným) politika skôr uškodila, onedlho museli svoje miesta opustiť: alebo sa znepáčili Mečiarovi, alebo im to neprajníci slovenskej štátnosti, ktorí sa veľmi skoro ocitli vo vláde aj v diplomacii, zrátali.

Čo už. C´est la vie.

■ SVET NÁS PRIJAL

Federálne zhromaždenie rozhodlo, že svet nás prijal.

Slovenské zastúpenie v oboch jeho komorách nebolo zlé. Ak si človek s istou znalosťou postáv, ktoré sa do politiky v tých časoch zamotali a ktoré sa v nej mocú dnes, prečíta zoznam slovenských poslancov v oboch snemovniach Federálneho zhromaždenia – a nie ja už vopred naladený na kontra nôtu – musí uznať, že to bola silná partia rozhľadených mužov a žien. Ak sa pozerá na tých dnešných, bez ohľadu na tábor, ktorý zastupujú, aj pri istej úcte k nim musí konštatovať: je to veľký rozdiel. Dokonca sa mu vidí, že sa to ani nedá porovnávať.

Česi, aj tí, čo hlasovali za zánik Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, sa pýtali slovenských kolegov: „Řeknetě, nač vám bude samostatný stát? Vždyť nemáte lidi! Jak si, prosím vás, poradíte?"

V jednej takejto dišpute Matúš Kučera ustarostenému českému kolegovi odpovedal:

„To je pravda. Vás v byrokracii nikto neprekoná. Vy ste viedli i pochovali aj rakúsko-uhorskú monarchiu. Nemajte však strach, milý pán kolega. My si už nejako poradíme. Rýchlo sa učíme."

Po rokoch, keď si na tú svoju odpoveď spomenul, v duchu ju doplnil vetou: „Najrýchlejšie sme sa naučili kradnúť."

■ S HAVLOM TO NEŠLO

Mnohí známi a priatelia sa ho v tých časoch pýtali: „Pán profesor, ani zďaleka nie všetci slovenskí poslanci boli za! A ešte tu boli Česi!"

Predovšetkým rozhodol Klausov odpor k voľnejšej federácii, konfederácii či inému spôsobu slovenskej samostatnosti v spoločnom štáte. Pôvodne si slovenskí poslanci mysleli, že s Havlom sa dá budovať spoločný štát a ak sa nedosiahne zásada parity či istej autonómie, bude sa dať s ním dohodnúť rozdelenie. To bola absolútne chybná predstava. S Havlom sa to nedalo. S Klausom sa dalo aspoň rozprávať o možnostiach. Jeho základná predstava: ak Slováci chcú konfederáciu, v ktorej bude spoločná zahraničná politika, vojsko, peniaze a hospodárska stratégia s previazanou ekonomikou, tak to bude spoločný štát. Spoločný štát. Ak ale chcú samostatnosť – ať si jdou...

Pri jednom nočnom rozhovore medzi Klausom a Mečiarom, pri ktorom bol aj Matúš Kučera, bránil Klaus svoju pozíciu aj otázkou: „Pán Mečiar, pochopte, ak budú mať Slováci toľko osobitných právomocí, čo potom povie český národ?" A Mečiar sa ho opýtal: „A vy si myslíte, že ja nemám národ?"

A bolo rozhodnuté.

Zo životopisnej prózy Knieža Matúš, ktorú pripravuje Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov. Medzititulky redakcia SNN

Národné slávnosti Slovákov v Srbsku už po päťdesiaty piaty raz

Cena dvadsaťročia Matici slovenskej v Srbsku

Irena BERKOVIČOVÁ –Foto: www.csuz.sk

Slováci v srbskej Vojvodine už po päťdesiaty piaty raz v histórii a dvadsiaty piaty raz po obnovení usporiadali začiatkom augusta Slovenské národné slávnosti. Báčsky Petrovec, ale aj okolité slovenské osady si zároveň pripomínali oficiálny celoštátny srbský sviatok Slovákov, ustanovený v roku 2009. „Slovenský sviatok v Srbsku je takým silným podujatím, že sme nemohli naň neísť," vyjadril sa predseda Matice slovenskej Marián Tkáč, ktorý sa na slávnosti zúčastnil vedno s predsedom dozorného výboru Štefanom Martinkovičom.

Slávnosti trvali tri dni a ich súčasťou boli vernisáže výstav, folklórne vystúpenia, ktoré vyvrcholili na galakoncerte, jarmoky a mnohé stretnutia. Otváracie divadelné predstavenie z dejín Slovákov na Dolnej zemi vysielala v priamom prenose novosadská televízia. V areáli petrovského matičného domu odhalil predseda Matice slovenskej s predsedníčkou Matice slovenskej v Srbsku Katarínou Melegovou-Melichovou bustu prvého matičného predsedu v Juhoslávii Janka Bulíka, ktorú Petrovcu darovala naša Matica.

■ TISÍCKY KRAJANOV

Slávnosti, na ktorých sa stretli tisíce Slovákov z Dolnej zeme a stovky návštevníkov a účinkujúcich zo Slovenska, sa niesli v dobrej nálade. Zo Slovenska okrem matičných predstaviteľov a veľvyslankyne v Belehrade Dagmar Repčekovej prišli aj minister školstva Peter Plavčan, štátny tajomník na ministerstve práce Branislav Ondruš, generálny konzul v Békešskej Čabe Igor Furdík a ďalší hostia.

Na tradičnom stretnutí slovenskej študujúcej mládeže v Slovenskom dome v Báčskej Palanke, kde odmieňali najúspešnejších študentov, odzneli aj slová o odchode mladých Slovákov z Vojvodiny do sveta, osobitne na Slovensko, kde si nájdu uplatnenie oveľa ľahšie ako doma. Aj keď pritom vzniká efekt „okysličovania" Slovenska, pretože mladí Slováci zo Srbska sú väčšími vlastencami ako mladí zo Slovenska, treba zrejme hľadať riešenia, aby sa Slováci v Srbsku nestali len historickým javom. Najskôr ich doma udrží pôda, ktorá nedovolí vziať plecniak a odísť doďaleka. Príkladom, že pôda uživí, je aj bývalý brankár futbalistov Spartaka Trnava, jeden z troch podpredsedov Matice v Srbsku.

■ OCEŇOVALI ČINY

Na slávnostnom zasadaní Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny a na slávnostnom zhromaždení Matice slovenskej v Srbsku oceňovali činy a výkony najaktívnejších spomedzi vojvodinských Slovákov a matičiarov za záujmu domácej televízie. Predseda Matice slovenskej odovzdal Cenu dvadsaťročia – plastiku anjela – Matici slovenskej v Srbsku a Cenu predsedu vzácnemu matičiarovi Michalovi Spevákovi, predsedovi Matice slovenskej vo vtedajšej Juhoslávii, po jej obnovení v roku 1991.

Letné prázdniny bez byľky nudy

Text a foto: Branislav KOHÚT

Uprostred augusta sa na diakovskej Colnici uskutočnil už siedmy ročník obľúbeného podujatia Prázdniny bez nudy, ktorého organizátormi sú Miestny odbor Matice slovenskej v Diakovej a Turčianske kultúrne stredisko v Martine v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK.

Celodenné, športovo-rekreačné podujatie je určené najmä pre deti predškolského a mladšieho školského veku, ale aj ich rodičom, starým rodičom, aby spoločne zmysluplne a hravou formou vo voľnej prírode strávili časť prázdnin. Organizátori pre nich pripravili skutočne pestré tvorivé dielne, kde tí najmenší mali možnosť vystrihnúť si zaujímavé zvieratko, vymaľovať pripravené predlohy, okoštovať čerstvo napečené koláčiky a rôznymi spôsobmi cibriť pamäť aj motoriku. Staršie deti sa s chuťou zapojili do tradičných i netradičných hier a súťaží, akými napríklad boli beh v gumákoch, slalom s tanierom na hlave, triafanie vodou na terč či vyrábane figúrok z papiera.

Papierové figúry boli jednou zo zábavných činností na Prázdninách bez nudy v Diakovej.

Súťaží bolo od výmyslu sveta...

Podujatie sa uskutočnilo s finančnou podporou Matice slovenskej v rámci dotácie na ochranu a rozvoj miestnej a regionálnej kultúry.

Trojdňové stretnutie s vôňou benzínu v areáli Park Pubu v Strážskom

Matica spojila priaznivcov jednej stopy

Text a foto: Jana SMOLIGOVÁ

Tradičnému trojdňovému stretnutiu priaznivcov jednej stopy na 8. motozraze v peknom prostredí lesoparku v areáli Park Pubu v Strážskom koncom júna prialo po celý čas počasie, takže všetci jeho účastníci si mohli dosýta užiť a vychutnať pripravený rozmanitý program, ktorý s tímom matičných organizátorov a nadšencov z mesta a okolia zabezpečil Miroslav Gešper.

Spokojní organizátori.

Na motožúrke v Strážskom nechýbali zaujímavé súťaže, tombola, pohostenie, koncerty kapiel aj výjazd motorkárov na zaujímavé miesta Zemplína. Hlavnou cenou pre účastníka zrazu – víťaza v tombole – bolo zapožičanie auta od firmy Volkswagen s plnou nádržou na celý víkend. K dobrej atmosfére nemalou mierou prispeli i vystúpenia mnohých slovenských rockových skupín vo večerných programoch počas jednotlivých dní podujatia. Už piatok večer 24. júna koncertovali kapely S.P.L.N. a Ignorancia. Po nich sa počas ďalších večerov predstavili Swill, Detox of, Pony a Meredith. V sobotu motorkári zavítali do MO MS v Hermanovciach nad Topľou, ktorý nedávno pripravil Majstrovstvá Slovenska seniorov v pretláčaní rukou. Domáci prijali hostí na motorkách tradične slovensky – chlebom a soľou. Organizátor matičnej akcie Miroslav Gešper využil túto príležitosť na poďakovanie tomuto agilnému matičnému odboru, menovite predsedovi Vladimírovi Krivákovi za spoluúčasť aj na tejto matičnej akcii. Spanilá jazda jej účastníkov potom pokračovala do obce Skrabské.Mohli sa tu pokochať výhľadom na nádherné tyrkysové jazero v zatopenom kameňolome, kde sa v minulosti ťažili vápencové suroviny. Nasledoval návrat do centra diania v lesoparku v Strážskom, kde si účastníci zrazu mali možnosť pochutnať na guľáši, klobáskach, plieskavici a iných špecialitách. V nedeľu sa motorkári a zúčastnení rozchádzali s príjemnými pocitmi a zážitkami z pekného víkendu.

Treba zaň poďakovať organizátorovi podujatia Mgr. Miroslavovi Gešperovi, Park Pubu, ale i mestu Strážske a najmä MS, že nemalou mierou prispeli k vysokej úrovni tohto podujatia, ktoré značnou mierou prispelo k prezentácii tejto časti Zemplína ako malebného regiónu v srdci Európy.

Účastníci motozrazu pri poznávaní prírodných jedinečností Zemplína v Skrabskom.

PETÍCIA

Výzva na neutralitu Slovenska

Vážený pán prezident Slovenskej republiky!

Vážená Národná rada Slovenskej republiky!

Vážená vláda Slovenskej republiky!

Slovenská republika ako suverénny štát v záujme svojej bezpečnosti potrebuje definovať svoje stanovisko voči ostatným štátom Európy a sveta. Historická skúsenosť ukázala a realita dneška dosvedčuje, že pre štát nášho rozmeru, ekonomickej výkonnosti, kultúrnej a duchovnej orientácie sa neosvedčilo žiadne vojenské zoskupenie.

Apelujeme na Vás – na prezidenta Slovenskej republiky, na Národnú radu Slovenskej republiky a na vládu Slovenskej republiky, aby ste otvorili fundovanú verejnú diskusiu na tému vojenská neutralita Slovenskej republiky na rozličných úrovniach spoločenského a politického života vrátane zákonných prostriedkov; ak sa preukáže vôľa občanov získať vojenskú neutralitu, aby ste, rešpektujúc hlas národa, využili všetky legálne a diplomatické prostriedky na národnej a medzinárodnej úrovni na jej dosiahnutie.

Slovensko spoločne s ďalšími štátmi Európy môže tvoriť neutrálny geopolitický most medzi Východom a Západom, medzi severom a juhom, čím sa výrazne zvýši vojenská bezpečnosť v celej Európe. Slovensko tak v zmysle svojho historického poslania prispeje k zlepšeniu spolužitia národov v Európe a vo svete.

V Bratislave 5. júla 2016

prof. MUDr. Štefan Hrušovský, CSc., Dr.SVS., Občianske združenie Rastic

OČAMI MATICE

Slováci v Rumunsku *– SNM EM Martin. Výstava potrvá do 30. 8. 2016. Bližšie informácie: http://matica.sk/events/event/vystava-slovaci-v-rumunsku/.*

9. ročník folklórnych slávností v Spišskom Štvrtku *– 28. 8. 2015 o 15. h obecný park Spišský Štvrtok. Program nájdete na: http://matica.sk/events/event/folklorne-slavnosti-2016/.*

Deň Ústavy SR *– 1 . 9. 2016 o 15. h pri Lipke štátnosti Brezno. Tešíme sa na stretnutie s vami!*

Slávnostný koncert ku Dňu Ústavy SR *– 6. 9. 2016 o 10. h v aule SOŠ na Moldavskej ceste 2, Košice.V programe vystúpia študenti stredných škôl, gymnázií a konzervatórií z Košického a Prešovského kraja. Magnetom bude vystúpenie 50-členného Orchestra ľudových nástrojov, muzikálového orchestra a Symfonického orchestra s dievčenským speváckym zborom. Bližšie info: http://matica.sk/events/event/slavnostny-koncert-ku-dnu-ustavy-sr/Deň ústavy Slovenskej republiky.*

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Národný šport

Vzácny slovenský telocvikár zo Srbska Janko Pavlis vynašiel národný šport – jadžent, po anglicky igent (čítaj „ajdžent“). Viem, že účinkujú v ňom vedno chlapci aj dievčatá, že má hlbšiu ideu, že zbližuje obe pohlavia v dnešnom akoby organizovane „bezpohlavnom“ svete, že jedni sa k druhým správajú gentlemansky – odtiaľ aj názov hry. Keďže v druhej polovici októbra chce prísť Janko Pavlis do Bratislavy a učiť túto hru – ponúka Matici akúsi záštitu nad jej šírením – jadžent nás možno nadchne.

A možno zacloní niektoré iné druhy „národného športu“. Myslím teraz na preskakovanie vatier. Oheň je súčasťou našej histórie, upozorňoval predkov pred blížiacim sa tureckým morom, podľa Bielikovho filmu využívala ho aj Jánošíkova družina na signalizovanie pandúrskeho nebezpečenstva. Počas jánskych nocí preskakovali ohne a ohníky, aby ich zapálili vo svojich srdciach odvážni mládežníci. V martinských časoch Janka Francisciho (1872 – 1902) každý rok v predvečer jeho menín na kopcoch okolo mesta šľahali plamene a za svitu fakieľ želal mu Slovenský spevokol pod dirigentskou paličkou profesora Melička „mnohaja a blahaja lieta“. Aj štrelingerovské vatry zvrchovanosti (Peter Štrelinger ich vymyslel na stránkach SNN v roku 1992), ktoré zapaľujeme okolo sedemnásteho júla na kopcoch od Cejkova až po Devín, sú už súčasťou nášho národného folklóru.

Tradíciou sa, žiaľ, stalo aj parlamentné preskakovanie zo strán do strán. V tomto volebnom období sa „skákalo“ ešte predtým, ako sa otvorili dvere NR SR, a skoky a preskoky pokračujú. Naše zákony nebránia takto meniť politickú mapu a vysmievať sa voličom do očí „v priamom prenose“. Pokiaľ tak bude, malo by byť naším, teda aj matičným záujmom pomáhať zjednocovaniu národných síl bez ohľadu na ich pomenovanie. Občianskych združení či spolkov, ktoré sa hlásia k národu, je totiž veľa, ale aj letné oslavy pod egidou Matice odkryli našu nahotu. Nielenže na ne neprichádzajú mimomatičné „národné sily“, ale nevidno na nich ani niektorých matičiarov. Zhodou okolností(?) najmä tých, ktorí majú plné ústa kritiky voči tým, ktorí sa angažujú reálne a nielen slovne (teda „obrodne“). Kritika, po ktorej aj tráva rásť prestáva, prosím. Ale kde sú skutky?

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
tasr

V Ružinove si pripomenuli výročie otca národa Andreja Hlinku

Je vzor aj pre našu súčasnosť

SNN, Radio REGINA – Foto: (mrs)

Položením vencov a kultúrnym programom si 16. augusta v bratislavskej mestskej časti Ružinov pripomenuli sedemdesiate ôsme výročie smrti katolíckeho kňaza, národovca, politika, publicistu a prekladateľa Andreja Hlinku, ktorý tu má pamätník. Andrej Hlinka sa zaslúžil o vznik česko-slovenského štátu v roku 1918. Pietnu spomienku zorganizovala Mestská časť Bratislava-Ružinov v spolupráci so Spoločnosťou Andreja Hlinku (SHA) a s Miestnym odborom Matice slovenskej Bratislava-Ružinov.

Ružinovský pamätník otca národa Andreja Hlinku počas osláv.

Prítomných vyše 150 účastníkov pozdravili predseda MS M. Tkáč, poslanci NR SR A. Hrnko a T. Berňaťák, správca MS a predseda MO MS Bratislava-Ružinov M. Smolec a P. Stano zo SAH. Podľa predsedu Krajskej rady Matice slovenskej v Bratislave Jozefa Baču je Hlinka vzorom aj pre súčasnosť vďaka nebojácnosti a neoblomnosti, s akou sa otvorene postavil za práva slovenského národa proti maďarizácii a útlaku Slovákov v Uhorsku aj za cenu straty osobnej slobody. Jeho príklad je o to príťažlivejší, že pôsobil v čase najbrutálnejšej maďarizácie a odnárodňovania. Bol skvelý rečník a vynikal veľkou charizmou.

„Mňa vy nezmeníte, mňa vy nepotrestáte, mňa vy nezlomíte. Slovákom som sa narodil, Slovákom som a Slovákom budem! A keď vyjdem zo žalára, zas budem pokračovať tam, kde som prestal,“ vyjadril sa pred súdom, pred ktorým stál viac ráz, a rovnako niekoľkokrát sa pre svoje postoje a presvedčenie ocitol aj vo väzení. Neslávne známy biskup Alexander Párvy, ktorý sa podpísal aj pod tragédiu v Hlinkovom rodisku Černovej, ho dokonca suspendoval ako kňaza.

„Andrej Hlinka nám hovorí, že bez ohľadu na okolnosti človek musí nasledovať svoje svedomie a úprimné presvedčenie, a to niekedy aj za cenu, že bude perzekvovaný a že za svoje názory a ich presadzovanie bude trestaný,“ uviedol J. Bača. Hlinka ako predseda Slovenskej ľudovej strany, najsilnejšej politickej strany Slovákov, viedol boj za autonómiu Slovenska v rámci Česko-Slovenskej republiky a stal sa jeho symbolom. Ako pre agentúrny servis povedal poslanec Národnej rady SR Anton Hrnko, zmyslom politiky „otca národa“ bol sebavedomý, vzdelaný a hospodársky nezávislý Slovák, ktorý by riadil krajinu podľa svojich vlastných tradícií.

„Hlinka svojím konaním na prospech národa, za národ prerástol hranice bežného politika a stal sa štátnikom, pretože sa dokázal preniesť ponad všetky výzvy doby a vedel ich zvládnuť v prospech národa,“ dodal poslanec NR SR za Slovenskú národnú stranu Anton Hrnko.

Mladí matičiari na Hrone

Branislav HUSÁR, OP Zvolen

Mladí matičiari vo Zvolene venovali svojmu veľkému rodákovi Jozefovi Cígerovi Hronskému, ktorého 120. výročie narodenia si tento rok pripomíname, 8. ročník splavu Hrona. Zúčastnili sa na ňom matičiari zo Zvolena i zo Zvolenskej Slatiny a zavítal medzi nich aj brat správca MS Maroš Smolec s rodinou.

Účastníci 5. ročníka splavu Hrona mladých matičiarov zo Zvolena.

Počasie spočiatku účastníkom neprialo, na začiatku splavu poriadne zmokli, neskôr im však príroda nepohodu celkom vynahradila a až do konca akcie ich sprevádzalo krásne slnečné počasie. Zúčastnených vodákov privítal pri rieke vedúci OP vo Zvolene Branislav Husár. Upozornil ich na zásady splavovania aj na nevyhnutné bezpečnostné opatrenia, pričom vyjadril presvedčenie, že akcia prebehne úspešne.

Vzápätí už na nich čakala výzva zvaná Hron. Splav bol dynamický a zaujímavý, keďže v koryte Hrona bolo po dažďoch dosť vody a aj prúd bol pomerne silný. Podvečer dorazili do Vlkanovej, kde si rozložili stany a posilnili sa v miestnej reštaurácii. A veru potrebovali nabrať sily a poriadne si oddýchnuť, lebo druhý deň plavby sa začínal náročnými úsekmi s náročnými perejami. Prvý raz za osem rokov, čo Hron splavujú, všetci účastníci nimi preplávali tak, že sa nikto neprevrátil. Rozvodnený Hron hnal lode dopredu, striedali sa tichšie, pokojnejšie úseky s pomalou vodou rozliatou do strán a hneď sa prietok zrýchľoval v užších, búrlivejších miestach so spenenými perejami, kde to bolo pre posádky náročnejšie, ale aj zábavné. Splavovanie skončili v Hronskej Dúbrave a po odovzdaní lodí sa vlakom odviezli do Zvolena. Ďalší

Festival ľudového spevu a tanca vo Vlachove má takmer štvrťstoročie

Pohroma na nudu a neprajníkov tradície

Text a foto: Jozef JAKUBOVSKÝ

Myšlienka na festival ľudového tanca a spevu vznikla vo Vlachove už pred vyše dvadsiatimi štyrmi rokmi. Vtedy sa zišla iniciatívna skupina stmeľovaná Jurajom Genčanským, ktorá začala zbierať predmety do tamojšieho múzea a zároveň začala písať prvé riadky v bohatej kronike folklórneho festivalu vo Vlachove, ktorý prerástol do peknej tradície. Neskôr sa k nemu pridalo aj organizovanie remeselníckeho jarmoku.

Starovlachovská muzika aj teraz vítala návštevníkov pri Spoločenskom klube vo Vlachove, medzi ktorými nechýbal predseda MS Marián Tkáč, čo miestni aktivisti zvlášť kvitovali.

Festival otvoril krojovaný sprievod folkloristov z Gemera, ale aj hostí z Kamienky, Raslavíc a Telgártu. V programe účinkovali FS Stromíš z Vlachova, Genšenky z Honiec, Radzim z Vyšnej Slanej, Závačan zo Závadky nad Hronom a Hôra z Rejdovej. Všetkým patrí srdečná vďaka, zvlášť domácim z FS Stromíš, ktorí kultúrny program koncepčne pripravili a koordinovali. Súčasťou podujatia bol aj dvanásty ročník remeselníckeho jarmoku.

Vlachovský festival vyvrcholil ľudovou veselicou a na budúci rok sa na Dni obce Vlachovo chystá podľa slov jeho organizátorov hotová pohroma na nudu a nepriateľov tradícií, pretože štvrťstoročné jubileum podujatia aj strieborné výročie obce už teraz sľubuje ešte viac zábavy a príťažlivý sprievodný program.

Na pódiu nechýbala mládež.

PRIPOMÍNAME SI

27. augusta

– literárny kritik Miloš Drastich, člen Spolku slovenských spisovateľov, stály spolupracovník Slovenských pohľadov a Literárneho týždenníka má šesťdesiatpäť rokov

28. augusta

– stopäť rokov od narodenia dirigenta veľkých vokálnych telies Vysokoškolského umeleckého súboru, spevokolu Zora a Speváckeho zboru slovenských učiteľov prof. Juraja Haluzického (1911 – 1991)

29. augusta

– štyristodeväťdesiat rokov od prehranej bitky pri Moháči, Turkom sa tak podaril prienik do Uhorska a strednej Európy (1526); udalosť je aj za prielomom medzi stredovekom a novovekom v našom regióne

– pred sto štyridsiatimi rokmi sa narodil významný európsky orientalista Michal Kmoško (1876 – 1931), profesor na budapeštianskej univerzite; o. i. preložil a vydal spisy východných kresťanských autorov, písaných v arabčine, a hlavné diela stredovekej arabskej literatúry

30. augusta

– štyridsať rokov od smrti známeho prekladateľa, literárneho publicistu a rozhlasového redaktora Jozefa Brandobura (1908 – 1976)

31. augusta

– stodeväťdesiat rokov, čo sa narodil košický maliar František Klimkovič (1826 – 1890); do dejín nášho výtvarného umenia sa zapísali dokonca štyria bratia Klimkovičovci, a pritom to bola už tretia generácia skvelých výtvarníkov v jednej rodine

– pred štyridsiatimi rokmi (1976) otvorili kysucký skanzen vo Vychylovke pri Novej Bystrici, odvtedy sa úctyhodne rozrástol

1. septembra

– Deň Ústavy SR, Svetový deň mieru, začiatok liturgického roka pravoslávnej a gréckokatolíckej cirkvi

– sto sedemdesiate výročie, čo v Skalici vyšlo prvé číslo Slovenských pohľadov, jedného z najstarších literárnych a kultúrno-vedeckých časopisov na svete

– pred sto štyridsiatimi rokmi prešiel po trati Trnava – Sereď posledný koňmi ťahaný vlak, na ďalší deň nastúpila ako ťahač parná lokomotíva (1876)

– osemdesiatpäť rokov od policajného nariadenia, že všetky automobily musia mať spätné zrkadlá

2. septembra

– tristotridsať rokov od chvíle, čo bol Budín po stoštyridsaťpäťročnej tureckej okupácii oslobodený kresťanskými vojskami, v ktorých veľkú časť tvorili mladí slovenskí muži (1686)

– pred sto sedemdesiatimi piatimi rokmi (1831) vrcholila epidémia cholery v Trnave; len v tento deň na ňu zomrelo deväťdesiatšesť obyvateľov mesta

– v Cajle (dnes časť Pezinka) sa pred sto dvadsiatimi rokmi narodil jeden z najlepších slovenských maliarov portrétistov Štefan Polkoráb (1896 – 1951); hoci patril k najlepším autorom portrétov v strednej Európe, bohatí snobi sa radšej dávali maľovať umelcom z Pešti alebo z Viedne, no aj tak zanechal masívne dielo i veľa výtvarných dôkazov o malokarpatskej krajine a trnavských zákutiach

(jč)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Marián GEŠPER, Peter CABADAJ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Peter ŠTRELINGER. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.